

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΠΗΓΗ ΔΥΝΑΜΕΩΣ (Γ.Β.Μ.)	105
◆ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΗΜΕΡΑ... (Ποίημα Γ. Βερίτη)	107
◆ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ (Καθηγ. Χρ. Διακοπούλου)	108
◆ Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΡΡΩΣΤΟ (Καθηγ. 'Αθαν. Β. 'Αδραμίδη)	113
◆ ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΟΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20° ΑΙΩΝΑ (Καθηγ. Γεωργ. Δημητρακοπούλου)	121
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Η ΔΙΑΦΟΡΑ (Πανορμίτη)	128
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	129
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμδριά)	131
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. 'Επικοινωνίας τής Χ.Ε.Ε.)	132
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	135

ΕΤΟΣ 70ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2007

ΑΡΙΘ. 680

€ 1,20

**Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς
τῶν «Ἀκτίνων»**

Μὲ τὴν ἔναρξη τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2007.

Ἡ συνδρομὴ διὰ τὸ 2007 παραμένει € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἐγκαιρὸν καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2007

Ἐσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἢμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς Eurobank μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 70ον

ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2007

Άριθ. 680

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΠΗΓΗ ΔΥΝΑΜΕΩΣ

Πολύ σωστά είπαν, πώς ολόκληρο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Χριστιανισμοῦ στηρίζεται πάνω σ' ἓνα κενὸ μνημεῖο. Ἡ Ἀνάσταση γιὰ τὸν Χριστιανισμό εἶναι ἡ βάση καὶ τὸ θεμέλιό του. Φυσικὰ δὲν ἔλειψαν ἐκεῖνοι ποὺ θέλησαν νὰ τὴν ἀμφισβητήσουν. Τί θὰ εἶχε κάνει νὰ τοὺς ἀπαντήσει; Πολλὰ τὰ ἐπιχειρήματα. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἰσχυρά. Ξεφεύγει ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἀπολογητικὴ ἐπιχειρηματολογία καὶ ἀφήνει νὰ μιλήσῃ μόνο του ἓνα συγκινητικὸ γεγονός. Ἡ πνευματικὴ ἀλλαγὴ μέσα στὶς καρδιές. Καὶ προπάντων ἡ ἀτρόμητη ἀντιμετώπιση τοῦ θανάτου. Κάτι περισσότερο. Ἡ χαρούμενη, ἡ χαμογελαστὴ ἐνατένισή του.

Τί σημαίνει αὐτό; Τί τις θέλουμε τίς ἀποδείξεις, ὅταν ἔχουμε μπροστά μας μιὰ τέτοια ἀπόδειξη; Ἐνα γεγονός ποὺ δὲν ἔχει καμιά ἄλλη ἐξήγηση ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ ξεπῆδησε ἀπὸ τὸν ἄδειο τάφο.

Μῦθος, εἶπαν, ἡ Ἀνάσταση; Ναι, μῦθοι μπορεῖ νὰ χαλκεύονται καὶ μὲ

μῦθους δημιουργεῖται μυθολογία. Δὲν δημιουργοῦνται ὅμως ἥρωες. Τοὺς μάρτυρες καὶ τοὺς ἀγωνιστὰς δὲν τοὺς δημιουργοῦν τὰ παραμύθια. Τοὺς ἀναδεικνύουν τὰ ἀδιαμφισβήτητα ἱστορικὰ γεγονότα. Ἄν ἡ Ἀνάσταση δὲν ἦταν γεγονός, δὲν θὰ μπορούσαν οἱ εὐγενικὲς μορφὲς τῶν μαρτύρων νὰ ἀτενίσουν ἤρεμα τὰ πρωτοφανῆ δασανιστήρια καὶ τὸν πιὸ φρικτὸ θάνατο.

Μὲ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ ὁ θάνατος γίνεται εὐκαταφρόνητος. Σὲ ὅλους, ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ στὰ μικρὰ παιδιά, ποὺ προχωροῦν ἀτρόμητα στὸ μαρτύριο. Μποροῦμε νὰ περάσουμε ἀπαρατήρητο ἓνα τέτοιο μοναδικὸ γεγονός; Πόσο παραστατικὸς εἶναι ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ὅταν κἀνῆ λόγο γι' αὐτὴ τὴ θαυμαστὴ μεταβολὴ τῶσων ἀνθρώπων!

«Ἄπλές γυναῖκες περιφρονοῦν τὸν θάνατο, γράφει. Ποιὸς δὲν θὰ ἐκπλαγῆ; Ποιὰ ἄλλη ἀπόδειξη πιὸ ἰσχυρῆ ζητᾶς γιὰ τὴν Ἀνάσταση, ὅταν βλέπῃς μιὰ τόσο βαθιὰ ἀλλαγὴ; Γυναῖ-

κες αντιμετωπίζουν τὸν θάνατο. Τὸν θάνατο πὸν μέχρι τότε τρομοκρατοῦσε τοὺς ἄνδρες καὶ αὐτοὺς τοὺς ἅγιους. Πρόσεξε, λοιπόν, τὸν φόβο πὸν προκαλοῦσε ἄλλοτε, ὥστε βλέποντας τώρα τὴν καταφρόνησή του, νὰ θαυμάσης τὸν αἴτιο τῆς ἀλλαγῆς, τὸν Θεό». Καὶ συνεχίζει:

«Πρόσεξε ποιά ἦταν πρῶτα ἡ δύναμη τοῦ θανάτου, ὥστε βλέποντας τώρα τὴν ἀδυναμία του, νὰ εὐχαριστήσης τὸν Χριστὸ πὸν τοῦ ἀφαίρεσε κάθε δύναμη. Μέχρι τότε δὲν ὑπῆρχε δύναμη παρόμοια μὲ τὴ δύναμη τοῦ θανάτου. Καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀδυναμία παρόμοια μὲ τὴν ἀδυναμία μας. Ἀλλὰ σήμερα ἡ ἀδυναμία τοῦ θανάτου ξεπερνάει κάθε ἄλλη ἀδυναμία καὶ ἡ δύναμή μας κάθε ἄλλη δύναμη. Βλέπεις ποιά μεγάλη ἐπανάσταση ἔγινε;»

Ἔτσι εἶναι. Ὁ θάνατος προτοῦ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς ἦταν τρομερὸς σὲ ὅλους. Τὸν ἔτρεμαν, ὅσο καὶ ἂν παρυσιάζονταν περιπτώσεις θάρρους, καὶ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι καὶ μεγάλοι προφῆτες καὶ πατριάρχες τοῦ Ἰσραήλ. Ἐνας προφῆτης Ἡλίας, ἡ οὐρανομήκης ἐκείνη ψυχὴ πὸν ἀνοιγόκλεινε τὸν οὐρανὸ, τρομοκρατεῖται καὶ φεύγει μπροστὰ στὴ θανατικὴ ἀπειλὴ τῆς Ἰεζάβελ.

Τόση ἦταν ἡ δύναμη τοῦ θανάτου! Καὶ ὁ ἄνθρωπος τὸν ἀτένιζε ἀδύναμος, χωρὶς καμιά δυνατότητα ἀντιδράσεως. Ἡ σκιά του τὸν παρέλυε. Τὸ παγερό του χνῶτο τὸν νέκρωνε. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ διέλυσε ἡ ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Ἀπὸ ἀνύπαρκτη, λοιπόν, πηγὴ ἀντλήθηκαν τέτοια πρωτοφανῆ

ἀποθέματα δυνάμεως; Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ μηδὲν δὲν δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος. Μόνον ὁ Θεός. Καὶ ὁ Θεὸς ἔκανε, μὲ τὴν ἀνάσταση τοῦ Υἱοῦ Του, ἓνα ἄδειο τάφο ἀνεξάντλητη πηγὴ δυνάμεως καὶ ἡρωϊσμοῦ.

Ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ φόβο καὶ τὴν ἀγωνία τοῦ θανάτου ἦταν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἡ πιὸ πειστικὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. Τὸ παράδειγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου εἶναι ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὸ. Ὅχι μόνο δὲν φοβᾶται τὸν θάνατο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπιθυμεῖ. Τὸν ἐπιθυμεῖ, ὄχι φυσικὰ ἀπὸ δειλία, ἀλλὰ ἀπὸ σφοδρὴ ἀγάπη στὸν Χριστό. Ἀκριβῶς γιὰ τὸν βλέπει μέσα ἀπὸ τὸ νέο πρῶμα τῆς Ἀναστάσεως, ὡς σύνδεσμο του μὲ τὸν ἀναστάντα Κύριο. Τὸ διακηρύττει: «Τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῶ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον» (Φιλιπ. α' 23). Ἄν γιὰ τοὺς παλαιοὺς «ὁ θάνατος ἦταν φοβερός γιὰ τὸν Παῦλο ἦταν ποθητός. Γιὰ ἐκείνους ἀποκρουστικός, γι' αὐτὸν εὐχάριστος. Καὶ πολὺ φυσικά. Πρῶτα ὁ θάνατος κατέβαζε στὸν Ἄδη. Τώρα ἀνεβάξει καὶ ἐνώνει μὲ τὸν Χριστό» (Χρυσόστομος). Ἐνα τέτοιο ἐλπιδοφόρο γεγονός, ἀπόρροια τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, εἶναι δυνατὸν νὰ φοβᾶται ὁ πιστός;

Καὶ δὲν εἶναι τὸ μοναδικὸ παράδειγμα τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Πολλὰ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἀπαριθμήσῃ. Ὅταν ἡ μεγάλη ἐκείνη ψυχὴ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, μὲ τὰ δυνατὰ της πετάγματα, λαχταροῦσε τοὺς κόσμοις τοῦ ἀλείου κοντὰ στὸν λα-

τρευτό του Κύριο, ἀπλῶς ὄνειροπο-
λοῦσε; Ὅταν ἀνάβλυξε μέσα ἀπὸ ἐκεῖ-
νο τὸ ὄρητικὸ κεφαλάρι, σὰν «φωνὴ
ὑδάτων πολλῶν», ἢ κραυγὴ τοῦ πό-
θου τῆς αἰωνιότητος: «Μᾶς ἔπλασες
γιὰ Σένα, Θεέ μου, καὶ ἡ ψυχὴ μας
εἶναι ἀνήσυχη ἕως ὅτου ἀναπαυθῆ σὲ
Σένα» δὲν ἦταν πίστη βαθιὰ καὶ ἐπι-
θυμία σφοδρῆ;

Τί δονοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ μεγάλου
μουσικοῦ, τοῦ Χαίντελ, ὥστε νὰ ξε-
χύνῃ στὴ διαθήκη του ὅλο τὸν θη-
σαυρὸ τῆς ἀναγεννημένης καρδιάς
του, πὸν λαχταροῦσε, πὸν πολὺ ἀπὸ
ὄλες τὶς γήϊνες δόξες, τὴν αἰωνιότη-
τα; Τί ἦταν ἐκεῖνο πὸν τὸν ἔκανε νὰ
ἐκφράξῃ τὴν πὸν μεγάλη του ἐπιθυ-
μία μὲ ἐκεῖνα τὰ προφητικὰ λόγια:
«Θὰ ἤθελα νὰ πεθάνω τὴν Μ. Παρα-

σκευὴ μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐνωθῶ μὲ τὸν
καλὸ μου Θεό, τὸν γλυκὸ μου Κύριο
καὶ Σωτήρα, τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστά-
σεώς Του»; Καὶ ἦταν ἀπλῆ σύμπτω-
ση, ὅτι ἡ εὐχὴ του πραγματοποιήθη-
κε σχεδὸν μὲ ἀκρίβεια, ἀφοῦ ὁ μεγά-
λος ὑμνητὴς τοῦ Μεσοῖα «ἐκοιμήθη
ἐν Κυρίῳ» τὸ Μ. Σάββατο 14 Ἀπρι-
λίου 1759;

Ἡ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου πὸν γι-
γάντωνε τοὺς ἀγίους καὶ τοὺς μάρτυ-
ρες, αὐτὴ καὶ σήμερα ἐνισχύει τὶς εὐ-
γενικὲς καὶ πολυδοκιμασμένες ψυχὲς
στὸν πολύμοχθο καθημερινὸ τους
ἀγώνα. Γνωρίζουν καὶ πιστεύουν
ἀκράδαντα πὸς πίσω ἀπὸ κάθε Γολ-
γοθᾶ ροδοχαράζει ἡ λαμπροφόρος
Ἀνάσταση.

Γ. Β. Μ.

ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ ΗΜΕΡΑ...

*Ποιὰ μέρα ἔχει τὴ χάρη σου, ὦ ἡμερῶν καμάρι,
ποιὰ ἑορτὴ τὴ δόξα σου, ποιὰ τὴ δική σου χάρη;
Παντοῦ σκορπᾶς σὺ τὴ χαρά, παντοῦ τὴν εὐθυμία,
ἡμέρα ἀναστάσεως καὶ ἑορτῶν κυρία.
Παντοῦ τραγούδια καὶ χαρὲς καὶ εὐτυχία φέρνεις,
μαζὶ μὲ τὸν Θεάνθρωπο κι' ἐμᾶς στὰ ὕψη παίρνεις.
Χριστὸς Ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, μελωδικὰ μᾶς ψάλλεις
καὶ μ' εὐωδιὲς λιβανωτοῦ, μόσκου, μᾶς περιβάλλεις.
Ποιὰ μέρα ἢ ποιὰ ἑορτὴ ἔχει τὴν ὁμορφιά σου,
τὰ ἀφθαστα τὰ κάλλη σου, τὴ χάρη τὴ δικιά σου;*

Γ. ΒΕΡΙΤΗΣ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑ

1) Είσαγωγή

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ» (Γεν. α' 26) καὶ φέρει τὴν πνοὴ τοῦ Θεοῦ μέσα του. Τὸ κατ' εἰκόνα σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος: α) Εἶναι ἐλεύθερος ὅπως ὁ Θεός. β) Ἔχει λογικὴ σκέψη ἀπὸ τὴν σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ γ) Ἔχει τὴ φωνὴ τοῦ Θεοῦ μέσα του (τὴν συνειδήσή του) ἢ ὅποια τὸν φωτίζει, τὸν ἐλέγχει, καὶ τὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ. Τὸ καθ' ὁμοίωσιν σημαίνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει προορισμὸ νὰ ὁμοιωθεῖ κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὸ Θεό.

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς ἐλεύθερος καὶ προικισμένος μὲ λογικὴ σκέψη, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ σκέπτεται, ν' ἀποφασίζει, νὰ δημιουργεῖ καὶ νὰ ἐκφράζεται ἐλεύθερα. Ἀκόμη ἔχει τὴ δυνατότητα: α) Νὰ ζεῖ κατὰ φύση (ὅπως ὅλα τὰ ἔμβια ὄντα). β) Νὰ ζεῖ ὑπὲρ φύση ἀγωνιζόμενος γιὰ νὰ ὁμοιωθεῖ κατὰ τὸ δυνατόν μὲ τὸν Θεὸ καὶ γ) Ἀντὶ νὰ ἀγωνίζεται γιὰ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸ Θεὸ νὰ ζεῖ τὴν ἐγωπάθειά του.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀναπτύσσει τὴν παρὰ φύση συμπεριφορὰ του, πολλὲς φορές γίνεται χειρότερος ἀπὸ τὰ θηρία. Ποῖα θηρία μποροῦν νὰ καταστρέψουν τὸ περιβάλλον στὴν ἔκταση πού πέτυχε ὁ ἄνθρωπος ἢ μποροῦν νὰ ἀπειλήσουν τὴν παγκόσμια κοινωνία πλειστάκις εἰς θάνατον δι' ἀτομικῶν βομβῶν;

2) *Οἱ συνέπειες τοῦ ἐγωπαθοῦς ἐργοδότη τοῦ ἐργαζομένου καὶ τὴν κοινωνία.*

Οἱ συνέπειες τοῦ ἐγωπαθοῦς ἀνθρώπου ὡς ἐργοδότη εἶναι πολλὲς, ὅπως: Ἡ

οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευση τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἐργασία, ἡ καταπίεση, ὁ ἐξευτελισμὸς τοῦ ἐργάτου, ἡ ὑπεροψία ἐναντι τοῦ ἐργάτου, ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ἐργαζομένου σὰν μιᾶς μηχανῆς χωρὶς ἢ μὲ περιορισμένη σκέψη καὶ ἡ στέρηση τῶν ἐργαζομένων ν' ἀναπτύξουν τὴν δημιουργικὴ τους πρωτοβουλία, ἡ σεξουαλικὴ ἐκμετάλλευση, ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὸ περιβάλλον τῆς ἐργασίας καὶ τῶν κινδύνων ἀσθενειῶν ἢ ἀτυχημάτων καὶ μάλιστα θανατηφόρων εἰς θάρος τῶν ἐργαζομένων, ἡ παραβίαση τῶν ὥρῶν ἐργασίας καὶ τοῦ χρόνου ἀναπαύσεως. Ἡ ἀντίδραση τῶν ὑφισταμένων τὴν ἐγωπάθεια ἐργαζομένων ἀπὸ τὴν ἀπάνθρωπη συμπεριφορὰ τῶν ἐργοδοτῶν εἶναι κατὰ φυσικὴ συνέπεια ἀρνητικὴ καὶ μὴ ἀνθρώπινη καὶ ἐκδηλοῦται μὲ χαμηλὴ ἀπόδοση ἢ ἀδιαφορία γιὰ τὶς ἐπερχόμενες ζημιές. Ἀκόμη ἐκδηλοῦται μὲ μῖσος, μὲ διάθεση δολιοφθορᾶς καὶ ἐκδικήσεως, μὲ σύγκρουση καὶ ἀπεργίες, μὲ κλοπές, μὲ παροχὴ πληροφοριῶν σὲ ἀντιπάλους κ. ἄ. Ἀκόμη ἡ διδασκομένη ἐγωπάθεια προκαλεῖ τὴν γένεση ἀντιτιθεμένων καὶ ἀλληλοσυγκρουομένων ὁμάδων (κλικῶν) ἐντὸς τῶν ἐπιχειρήσεων, πού ὑποσκάπτουν τὴ συνεργασία καὶ τὸν συντονισμὸ τῶν ἐργαζομένων μὲ πολὺ δυσμενεῖς συνέπειες στὴν πορεία τῶν οἰκονομικῶν μονάδων. Οἱ δυσμενεῖς συνέπειες τῆς ἐγωπάθειας τῶν ἐπιχειρηματιῶν στρέφονται καὶ ἐναντίον τῶν πελατῶν καὶ τῆς κοινωνίας γενικώτερα. Ἐναντίον τῶν πελατῶν καὶ τῆς κοινωνίας στρέφονται διὰ τῆς νοθείας ἢ καὶ τῆς κακῆς κατασκευῆς καὶ προσφορᾶς προϊόντων, χωρὶς τὴν τή-

ρηση έγκερμμένων άρμοδιών προδιαγραφών, που δλάπτουν την ύγεία ή και την σωματική άκεραιότητα των καταναλωτών, την άισχροκέρδια κ.ά. (έναντίον της κοινωνίας στρέφονται οι έπιχειρηματίαι, όταν δλάπτουν τó περιβάλλον ή άποκοτούν όφέλη εις βάρος του κοινωνικού συνόλου με ποικίλους τρόπους ών ούκ έστι άριθμός, (διαπλοκή, λαθρεμπόριο, κ.λ.π.).

Είναι σκόπιμο τώρα να τονισθεϊ ότι τόσο στο παρελθόν όσο και στο παρόν όλοι οι έπιχειρηματίαι δέν έχουν την ίδια συμπεριφορά. Ύπηρξαν και ύπάρχουν έπιχειρηματίαι με ανθρώπινη και ήθικη συμπεριφορά και άγάπη προς τους εργαζομένους και με κοινωνική ευθύνη και σεβασμό προς τους πελάτες τους, αλλά και προς τó περιβάλλον. Ύπηρξαν και ύπάρχουν έπιχειρηματίαι με ύψηλό ήθος και με άνύπαρκτο ήθος και μεταξύ των δύο άκρων μιá ποικίλη διαβάθμιση ήθικης συμπεριφοράς, προς τους εργαζομένους και τó κοινωνικό σύνολο, όπως σε κάθε έπάγγελμα.

3. Ιστορικά γεγονότα της παρά φύσιν συμπεριφοράς των έπιχειρηματιών σε σχέση με την εξηρημένη εργασία.

Θά άναφεροθύν λίγα ένδεικτικά γεγονότα για να γίνει άντιληπτή ή έκταση των συνεπειών της παρά φύσιν συμπεριφοράς σχετικά με τó θέμα μας.

α) Με την άνάπτυξη της έριουργίας στην Άγγλία και την αύξηση της τιμής του έριου, κατά την κρίση των γαιοκτημόνων, ήτο συμφεροτέρη ή χρήση των γαιών τους ως βοσκοτόπων προβάτων άντι της καλλιεργείας των. Για να φύγουν οι άπό γενεών έγκατεστημένοι στίς γαίεσ των κολλήγοι, έδαξαν την νύκτα φωτιά δια των έμπίστων των στίς καλύβες των κολλήγων, οι όποιοι άναγκάζοντο να φύγουν για να γίνουν εργάτες της άναπτυσσομένης κλωστούφαντουργίας ή μετανά-

στες στην Νέα Άγγλία των ΗΠΑ.

β) Οι συνθήκες ζωής στα εργοστάσια κλωστούφαντουργίας ήσαν άπάνθρωπες όπως φαίνονται σε μουσειό του Μάντσεστερ. Οι εργάτες συγκεντρώθησαν σε μιá πλατεία της πόλεως αυτών για να ζητήσουν βελτίωση των συνθηκών έργασίας και του ήμερομισθίου των λιμοκτονίας. Τó άποτέλεσμα ήτο να σφαγιασθύν όλοι άπό τó στρατό. Τó αίμα αυτής της σφαγής όμως άπετέλεσε αίτια πολλών δεινών της Ευρώπης μέχρι την λήξη του προ έτών ψυχροϋ πολέμου.

γ) Η άνάπτυξη της Άμερικής είχε άνάγκη εργατών. Οι πολιτισμένοι Ευρωπαίοι έπιαναν τους Άφρικανούς δια της βίας και τους διέθεταν στα σκλαδοπάζαρα της Άμερικής. Τι ντροπή!

δ) Ο ύλισμός των κεφαλαιοκρατών έγέννησε ένα όμογάλακτο άδελφό τον ύλιστικό κομμουνισμό. Οι δύο όμογάλακτοι άδελφοί συνεκρούσθησαν και αίματοκύλησαν την οικουμένη.

Άς σκεφθοϋμε τώρα:

– Τι υπέφεραν οι πρώτοι εργάτες της βιομηχανικής έπαναστάσεως σε έξευτελισμούς, ύποτίμηση, κακουχίες πολλοί και σε πείνα.

– Πόσο κόστισαν σε αίμα και κόπους οι άγώνες των εργατών για την δικαιοσύνη τους.

– Πόσο υπέφεραν ψυχικά εργοδότες και εργαζόμενοι κατά τις συγκρούσεις τους.

– Στο τέλος βέβαιη ένίκησαν στη δύση οι πολλοί, οι εργάτες και τά εργατικά συνδικάτα έγιναν μονοπωλιακές δυνάμεις προσφοράς έργασίας με μεγάλη πολιτική δύναμη και επέδωσαν μονομερώς όρους έπαχθείς για τους εργοδότες πολλοί των όποιων χρεωκοπούσαν και προεκαλείτο άνεργία. Δηλαδή τελικά υπέφεραν και οι δύο παρατάξεις.

– Πόσο υπέφεραν οι άφρικανοί σκλά-

βοι από την σύλληψή τους από την απαράδεκτη συμπεριφορά των κυριών τους μέχρι την ελευθέρωσή τους από τον Λίνκολν.

— Πόσο υπέφεραν οι εργάτες υπό το καθεστώς του κομμουνισμού κατά το οποίο ένα μικρό ποσοστό του κόμματος που αποτελούσε μικρό ποσοστό του πληθυσμού, δηλαδή η νομεκλατούρα είχε το δικαίωμα να τιμωρεί να θανατώνει και οι υπόλοιποι δεν είχαν κανένα δικαίωμα εκτός από το να εργάζονται. Έτσι τα νέα αφεντικά, ή νομεκλατούρα τα είχε όλα δια της ευθείας ή και της τεθλασμένης, ενώ οι άλλοι είχαν πολύ λίγα. Στην κόκκινη δικτατορία δεν υπάρχει ελευθερία του προσώπου υπάρχει γεμάτο στομάχι. Μά στο τέλος ούτε γεμάτο στομάχι υπήρχε. Το επίδομα ανεργίας στη Γερμανία ήτο πολλαπλάσιο του μεροκάματου στο οιδηροϋν παραπέτασμα. Έτσι άρχισε ή δραπέτευση από τα κομμουνιστικά καθεστώτα και ή ανέγερση του τοίχους του αίσχους στο Βερολίνο και τα ηλεκτροφόρα καλώδια κ.λ.π.

"Ας σκεφθούμε ακόμα πόσοι θυσιάσθηκαν στο βωμό της συγκρούσεως μεταξύ του κομμουνισμού και των χωρών της ελευθέρως αγοράς και ιδιαίτερα μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων των Σοβιέτ και των ΗΠΑ, δια των τοπικών πολέμων που έφθασαν τους τέσσερις για να εκτοπίσει ή μία παράταξη την άλλη από τα ερείσματά της. "Ας σκεφθούμε πόσα χρήματα δαπανήθηκαν στο συναγωνισμό των εξοπλισμών αντί να χρησιμοποιούνται στην ανακούφιση των πτωχών. Στο τέλος οι δύο υπερδυνάμεις άντελήφθησαν ότι βρίσκονται πρό της χρεωκοπίας των και άρχισε ό συμβιβασμός. Ποτέ ή έγωπάθεια δεν δίνει την λύση. Η θεωρία των συστημάτων απέδειχθη πάντα αλήθης και αναπτύσσεται αμέσως στη συνέχεια.

4) Οι βασικές ήθικες αρχές της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων έναντι της κοινωνίας και των εργαζομένων. Η θεωρία των συστημάτων και οι επιχειρήσεις.

Η θεωρία συστημάτων του Άριστοτέλους όπως αυτή ανέπτυχθη μετά το 1950 έπηρεάζει ουσιαστικά πολλούς κλάδους της επιστήμης συμπεριλαμβανομένων και των κοινωνικοοικονομικών. Σύστημα είναι σύνολο στοιχείων άρρηκτα συνδεδεμένων μεταξύ των άλληλοεξηρημένων και άλληλοεπηρεαζομένων, όπως ακριβώς είναι το ανθρώπινο σώμα. Στο ανθρώπινο σώμα κάθε μέλος έξαντλεί όλη του την δραστηριότητα για την στήριξη όλου του σώματος χωρίς έξαιρέσεις. Η μη άναστρέψιμη διακοπή της λειτουργίας ενός όργάνου του σώματος δυνατόν να επιφέρει την δυσλειτουργία ή την διακοπή της λειτουργίας άλλου ή άλλων όργάνων ή την δυσλειτουργία του όλου σώματος ή την διακοπή της ζωής.

Τα καρκινογόνα κύτταρα καταστρέφουν άλλα υγιή κύτταρα και τελικά οδηγούν στο θάνατο όλα τα κύτταρα συμπεριλαμβανομένων και των καρκινογόνων.

Στη γλώσσα των συστημάτων θα διατυπώναμε τη σκέψη ότι λόγω της μεγάλης άλληλοεξαρτήσεως των μελών ενός συστήματος ή δυσλειτουργία ή διακοπή της λειτουργίας ενός ή πολλών μελών ή ή συγκρότηση των μελών ενός συστήματος δυνατόν να επιφέρει την δυσλειτουργία όλου του συστήματος ή και την έντροπία του δηλαδή την κατάρρευσή του.

Η διεθνής ή εθνική ή τοπική κοινωνία και επιχείρηση αποτελούν σύστημα. Η επιχείρηση είναι μέλος της τοπικής μέχρι και της διεθνούς κοινωνίας. Η επιχείρηση ως σύστημα έχει ως μέλη του τους εργοδότες τους εργάτες τους πελάτες καταναλωτές, τους μεσολαβούντας έμπόρους τους προμηθευτάς τα πιστωτικά ιδρύματα την τοπική την εθνική ίσως και

τήν διεθνή κοινωνία. Μέλος του συστήματος της κοινωνίας είναι και το περιβάλλον. Έκ των ήδη αναπτυχθέντων συνάγονται όρισμένα συμπεράσματα:

α) Όσο ή επιχείρηση περισσότερο σέβεται την κοινωνία χωρίς βλαπτικές παρενέργειες και όσο καλύτερα και αποτελεσματικότερα θεραπεύει συγκεκριμένες ανάγκες των καταναλωτών πελατών της με σεβασμό στη σωματική και ψυχική τους υγεία, τόσο προβάλλεται και αυξάνεται ο κύκλος των εργασιών της και των θετικών αποτελεσμάτων της. Συγχρόνως ή έσωτερική πληροφορία των εργαζομένων ότι δια της εργασίας των συμβάλλουν θετικά στην κοινωνία, της οποίας είναι μέλη, αυξάνει τον ένθουσιασμό τους για την αποστολή τους, αυξάνει την άφοσίωσή τους στην εργασία και διδάσκει σ' αυτούς το ήθος συνελπώς τον άλληλοσεβασμό και την άλληλεγγύη.

β) Όσο καλύτερη ή συμπεριφορά, ό σεβασμός και ή συνέπεια ως προς τις υποχρεώσεις της έχει ή επιχείρηση προς την αγορά, στην οποία ανήκει (έκτός των καταναλωτών πελατών) δηλαδή προς τους προμηθευτές, τους μεσολαβούντας εμπόρους, τους μεταφορείς και τα πιστωτικά ιδρύματα τόσο μεγαλύτερη είναι ή καλή τους πίστις και ή ανταπόκρισή των στην επιτυχία των επιδιώξεων της επιχειρήσεως. Όπως και αντίστροφα.

γ) Όσο κάθε ήγετικό στέλεχος καλύτερα δια του παραδείγματος την αγάπη την άλληλεγγύη τον άλλοσεβασμό την συνεργασία και το ήθος και όσο καταβάλει κάθε προσπάθεια για τα τυχόν προβλήματα κάθε εργαζόμενου εντός ή εκτός της επιχειρήσεως, όπως και για την ανέλιξη κάθε ύφισταμένου του ως προς την εκπαίδευσή του τα προσόντα και τις ικανότητές του και ως άνθρωπου, τόσο και ή απόδοση αυξάνεται. Είναι γνωστό ότι ή απόδοσις με παρακολούθηση ύστε-

ρει σοβαρά από την ολόψυχη προσφορά του ανθρώπου του ήθους.

δ) Έφ' όσον οι εργαζόμενοι με την παραγωγικότητά τους, την άφοσίωσή τους και την προσπάθειά τους συμβάλουν σ' αποτελέσματα πρέπει να συμμετέχουν σ' αυτά με ικανοποιητική άμοιβή ή με συμμετοχή στα κέρδη μ' ένα ποσοστό λαμβανόμενου ύπ' όψιν ότι δεν συμμετέχουν στον επιχειρηματικό κίνδυνο και στις επενδύσεις έκσυγχρονισμού και επέκτάσεων.

ε) Η εμπέδωση του αισθήματος της δικαιοσύνης στις προαγωγές και άμοιβές επηρεάζει σοβαρά τις σχέσεις των εργαζομένων με τους συναδέλφους τους και την επιχείρηση. Γι' αυτό είναι σκόπιμο να μετράται ή απόδοση κάθε εργαζόμενου βάσει κριτηρίων θεσπιζομένων με την συμμετοχή των εργαζομένων και οι αυξήσεις των άμοιβών και οι προαγωγές ν' ακολουθούν την προσφορά του καθ' ενός προς αποφυγή παραπόνων.

στ) Κάθε εργαζόμενος πρέπει να έχει την έσωτερική βεβαιότητα ότι δεν απολύεται παρά μόνο για κακή συμπεριφορά και χαμηλή απόδοση έξ' ύποτροπής. Το πλεονάζον προσωπικό λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων πρέπει κατά το δυνατόν ν' απορροφάται δια διαφόρων μεθόδων όπως: από τους συνταξιοδοτούμενους από τις επέκτάσεις των δραστηριοτήτων της επιχειρήσεως από την παροχή βοήθειας προς τους πλεονάζοντες για την ανάπτυξη ύπ' αυτών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σχετικών προς τις εργασίες της μονάδος κ.λ.π. Υπήρξε περίπτωση που σέ περίοδο σοβαρής κάμψεως της αγοράς, συνεισηθή μεταξύ των εργαζομένων και της επιχειρήσεως ή μείωση των ώρων εργασίας και αναλόγως και των άμοιβών όλων χωρίς απολύσεις και με την επάνοδο της αγοράς ν' ακολουθήσει ή αύξηση των ώρων εργασίας και των ύπε-

ρωριών για ν' αποκατασταθῆ τὸ εἰσόδημα τῶν ἐργαζομένων.

ζ) Κάθε ἐργαζόμενος πρέπει νὰ αἰσθάνεται ἐλεύθερος καὶ νὰ ἐνισχύεται ν' ἀναπτύσει πρωτοβουλία βελτιώσεως τῆς δραστηριότητος του συνεννοούμενος μετὰ τοῦ προϊσταμένου του γιὰ ν' ἀξιοποιεῖται καὶ ἡ ἐμπειρία. Ἀκόμη κάθε ἐργαζόμενος πρέπει ἐλεύθερα νὰ ὑποβάλλει προτάσεις βελτιώσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ οἱ ἐπιτυχεῖς ἐξ' αὐτῶν ν' ἀμείβωνται ἠθικὰ καὶ οἰκονομικὰ.

Ἐξ' ὧσων ἀνεπτύχθησαν σαφῶς προκύπτει ὅτι ὅσο μὲ μεγαλύτερο σεβασμὸ καὶ ἀνθρωπιὰ ἀντιμετωπίζει κάθε ἐπιχείρηση τοὺς ἐργαζομένους, τοὺς καταναλωτές - πελάτες, τοὺς προμηθευτές, τοὺς μεσολαβούντας ἐμπόρους, τὰ πιστωτικὰ ἰδρύματα, τοὺς μεταφορεῖς, τοὺς μετόχους, τοὺς μὴ συμμετέχοντας στὴν διοίκηση, τὴν κοινωνία καὶ τὸ περιβάλλον τόσο ἡ ἐπιτυχία τους εἶναι μεγαλύτερη ὅπως καὶ ἀντίστροφα.

5. Συμπέρασμα

Πόσο εὐτυχῆς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἐγωπαθῆς ἐργοδότης, ὁ ὁποῖος βλέπει ὅλους τοὺς ὑφισταμένους του ἀφ' ὑψηλοῦ, εἶναι μισάνθρωπος, ὀργίζεται καὶ φωνάζει, κατακρίνει, μισητικαεῖ, ἐκδικεῖται, ἐκμεταλλεύεται καὶ ἀδικεῖ, καὶ πόσο εὐτυχεῖς μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ ὑφιστάμενοί του ποὺ τὸν ὑφίστανται. Ἕνας τέτοιος ἐργοδότης,

πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχει αὐτὸ ποὺ ἐπιδιώκει σύμφωνα μὲ τὴν θεωρία τῶν συστημάτων; Εἶδαμε πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πετύχει ἂν αὐτὸς συμπεριφερότο στοὺς ὑπ' αὐτὸν ἐργαζομένους μὲ τὴν ἀγάπη, τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν τιμότητα, ποὺ θὰ ἤθελε νὰ τὸν μεταχειρίζονται καὶ νὰ τὸν ἀντιμετωπίζουν, ἂν ὁ ἴδιος ἦτο ἐξηρημένος ἐργαζόμενος. Πῶς μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ ἡ εὐτυχία αὐτοῦ ποὺ διοικεῖ μὲ κύρος καὶ μὲ ἀγάπη καὶ σεβασμὸ πρὸς τοὺς ἐργαζομένους ποὺ τοὺς κάνει εὐτυχεῖς, ὥστε νὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι ὅλοι σ' αὐτὸν καὶ στὴν ἐργασία τους, σὲ σχέση μὲ τὸν ἐργοδότη ποὺ ζεῖ συνεχῶς σὲ ταραχὴ λόγῳ τῆς ἀντιθέσεως καὶ συγκρούσεως ποὺ ζεῖ μὲ τοὺς ἐργαζομένους ὑπ' αὐτὸν καὶ τῶν συνεχῶν προβλημάτων ποὺ τοῦ δημιουργοῦν; Ἐρωτᾶται ὁ δρόμος αὐτὸς τῆς ἀγάπης εἶναι εὐκόλος καὶ δυνατός; Ὁ δρόμος αὐτὸς εἶναι τόσο πιὸ εὐκόλος καὶ τόσο πιὸ δυνατὸς ὅσο κάθε ἄνθρωπος πιὸ ἐντονα καὶ μὲ ζῆλο ἀγωνίζεται γιὰ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸ Θεὸ κάνοντας τὸ θέλημά Του, ὅσο μεγαλύτερη ἀναγνώριση ἔχει γιὰ τὶς ἀδυναμίες του καὶ ὅσο μὲ μεγαλύτερο πόνον ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸ ποὺ πιστεύει τὴν παρουσία του καὶ τὴν ἐνίσχυσή του μέσα του.

ΧΡ. ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁμότιμος Καθηγητῆς
Οἰκονομικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΑΛΗΘΕΙΑ ΣΤΟΝ ΑΡΡΩΣΤΟ

Είσαγωγή

Η καλύτερη επικοινωνία μεταξύ γιατρού και αρρώστου πραγματοποιείται, όταν αυτή ανάγεται στην συνεργασία μεταξύ της συνειδήσεως του γιατρού και της εμπιστοσύνης του αρρώστου προς αυτόν.

Ο γιατρός, στη χώρα μας, παρά το ότι δεν φαίνεται να υπάρχει σχετική νομική διάταξη ή όποια να τον υποχρεώνει, αισθάνεται ως ανάγκη αλλά και ήθικη υποχρέωσή του να ενημερώνει τον αρρώστο του περί της καταστάσεώς του. Συχνά όμως υπάρχουν δυσκολίες και ο γιατρός προβληματίζεται περί την αποκάλυψη της αλήθειας στον αρρώστο. Το έγχειρημα όπωςδήποτε είναι δύσκολο, και μάλιστα εν μέσω πολλών περιπλοκών, ἐφ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ πολλοὺς παράγοντες. Χρειάζεται, ἐπομένως, νὰ ἐξετασθεῖ τὸ θέμα εὐρύτερα.

Ἡ Ἀλήθεια ἐκφράζει τὴν πραγματικότητα, τὴν πραγματικὴ δηλαδὴ κατάσταση καὶ τὰ γεγονότα, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ ψέμα. Ἐκφράζει ἐπομένως αὐτὸ τὸ ὅποιο ἀντικειμενικῶς ὑπάρχει καὶ πράγματι συμβαίνει, ὅπως καὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀπολύτως βέβαιο ὅτι θὰ συμβεῖ. Εἶναι ὅμως φρόνιμο νὰ λέγει ὁ γιατρός στὸν ἀρρώστο πάντοτε, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἀρρώστο, ὅλη τὴν ἀλήθεια;

Τὸ ἐρώτημα τίθεται διότι, ὅσο κι ἂν εἶναι δικαίωμα τοῦ ἀσθενοῦς ἡ γνώση τῆς ἀληθείας περὶ τῆς καταστάσεώς του, ἡ ἐνημέρωσή του περικλείει κάποτε καὶ κινδύνους. Καί, ἐνῶ ἡ γνώση τῆς ἀληθείας μπορεῖ κάποιους ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς «κλυτρώνει», ἐνδέχεται κάποιους ἄλλους ἀκόμη καὶ νὰ τοὺς... «σκοτώσει». Ὅποτε, ἡ εἰλικρινὴς ἐνημέρωση ἐκ μέρους τοῦ γιατροῦ δὲν

εἶναι πάντοτε χωρὶς συνέπειες, οἱ ὁποῖες κάποιες φορὲς ἐνδέχεται νὰ εἶναι πολὺ σοβαρές.

Χρειάζεται, ἐπομένως, νὰ ὑπάρχει καὶ ἡ σχετικὴ περίσκεψη. Γι' αὐτὸ, ἄλλωστε, πολὺτιμη εἶναι γιὰ τὸν γιατρὸ ἡ ἰκανότητά του γιὰ «διάκριση», δηλαδὴ νὰ διακρίνει ὀρθὰ καὶ σωστὰ τὸ τι «εἶναι καλὸ» καὶ τι «ἔχει» γιὰ τὸν κάθε συγκεκριμένο ἀρρώστο.

Γιὰ τὴν καλύτερη μάλιστα κατανόηση τῶν προβλημάτων περὶ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας στὸν ἀρρώστο, θὰ παρατεθοῦν μερικὲς περιπτώσεις ἐκ τῆς προσωπικῆς μου πείρας.

Οἱ περιπτώσεις:

1. Ἀρρωστή μου, ἡλικίας 75 ἐτῶν, μὲ δυσκολίες στὴν εἴσοδο τῶν τροφῶν στὸ στόμαχι, χωρὶς πόνους, βρέθηκε ὡς πάσχουσα ἀπὸ καρκίνο στὸ κατώτερο τμήμα τοῦ οἰσοφάγου. Τὰ δεδομένα τὴν ἐποχὴ τῆς διαγνώσεως, τότε, πρὶν 45 χρόνια, γιὰ τὴν περίπτωση τῆς καὶ τὴν γενικὴ τῆς κατάστασι, δὲν ἦσαν ὑπὲρ μιᾶς χειρουργικῆς ἐπεμβάσεως. Οὔτε, ἐπίσης, γιὰ κάποιο ἀπὸ τὰ χημειοθεραπευτικὰ σχήματα, πτωχὰ καὶ αὐτὰ τὰ χρόνια ἐκεῖνα. Ἡ, γιὰ ἕναν συνδυασμὸ τους μὲ ἀκτινοβολίες.

Ἐξηγήθηκε, λοιπόν, ἡ κατάσταση τῆς ἀσθενοῦς στὸν συνοδεύοντα στοργικὸ γιουό της, ὁ ὁποῖος καὶ ἀπεδέχθη τὶς ὑποδείξεις γιὰ διαιτητικὴ ἀγωγή, μὲ «περαστὲς» ὅλες τὶς τροφές, ὥστε νὰ «κατεβαίνουν στὸ στόμαχι». Καὶ μὲ αὐτὰ ἐπέστρεψαν στὸ νησί τους. Πέρασαν ἔτσι ἀρκετὰ χρόνια, χωρὶς ιδιαίτερα προβλήματα. Μάλιστα, «ἡ γιαγιά» ἦταν καὶ πολὺ εὐχαριστημένη μὲ τὰ «περαστὰ» ἐπειδὴ, ὅπως δὲν εἶχε καὶ δόντια, αὐτὰ κατέβαιναν «μὰ χαρά». Τὴν

έβλεπα δέ, κάθε καλοκαίρι που παραθέριζα στο νησί της. Και κάθε φορά με «τρατάρε», ή ίδια προσωπικώς, γλυκό του κουταλιού το όποιο έφτιαχνε «με τὰ χεράκια της».

Κάποιο όμως καλοκαίρι την βρήκα κρεβατωμένη, με κάταγμα μηριαίου όστού από πτώση. Ή στενοχώρια της ήταν ζωγραφισμένη στο πρόσωπο αλλά και στη φωνή της, διότι αυτή τη φορά δεν μπορούσε πλέον να σηκωθεί, για να με «τρατάρει» το αγαπημένο της γλυκό, όπως άλλοτε. Θέμα μεταφοράς της στην Αθήνα για έγχειρηση, λόγω του ιστορικού της, της γενικής καταστάσεώς της, αλλά και της ηλικίας της, δεν έτέθη. Διότι δεν θά την άντεχε.

Την έβλεπα ύστερα από λίγες ημέρες να ξεψυχά ήρεμα, μέσα στην αγάπη από παιδιά και εγγόνια γύρω της. Ουδέποτε δέ ή άρρωστη αυτή ενδιαφέρθηκε να μάθει κάτι περισσότερο για την ασθένειά της στον οισοφάγο.

2. Την ακόλουθη περίπτωση, μās την αφηγήθηκε συντετριμμένος ό καθηγητής μας Νικ. Τσαμπούλας, ένας πράγματι εξαιρετος άνθρωπος, από το έξις συνταρακτικό γεγονός εκ του ιατρείου του.

Ή συνοδευόμενη υπό της αδελφής άρρωστή του, είχε φύγει από το γραφείο του. Μετά από κάποιο χρονικό διάστημα κύπησε το τηλέφωνο. Ή φωνή από την άλλη άκρη της γραμμής ζητούσε από τον καθηγητή, να της εξηγήσει το νόημα αυτών τὰ όποια ανέφερε με ύπονοούμενα για την περίπτωση «της άρρωστης αδελφής της». Και ό καθηγητής, βέβαιος ότι συνομιλεί με την αδελφή της άρρωστου, κατέληξε με τη φράση, «όρθως αντίληφθήκατε, κυρία μου. Πρόκειται γι' αυτό το όποιο σκεφθήκατε» - έννοώντας τον καρκίνο, χωρίς όμως και να πεί αυτή τη λέξη.

Με την τελευταία όμως αυτή φράση του, ή τηλεφωνική επικοινωνία διεκόπη αιφνιδίως. Τὰ επαναλαμβανόμενα

«έμπρός... έμπρός» του καθηγητού, δεν εύρισκαν ανταπόκριση από την άλλη άκρη της γραμμής. Όποτε τηλεφώνησε στο σπίτι της άρρωστου του και έμαθε ότι στο τηλέφωνο ήταν ή ίδια ή άρρωστη, προσποιούμενη την αδελφή της. Και, μόλις άκουσε την τελευταία αυτή φράση του καθηγητού, έπαθε συγκοπή και έπεσε κάτω νεκρή.

3. Στενός συγγενής μας, υποβλήθηκε έπιτυχώς σε έγχειρηση παρακάμψεως (by pass) λόγω άποφρακτικής νόσου των στεφανιαίων άγγείων. Έχων καλώς και επί χρόνια, παρουσίασε κάποτε τὰ συμπτώματα της ύπουλης άρρώστιας του καρκίνου του παγκρέατος με μετάσταση στο ήπαρ. Ή σύζυγός του, με πληροφόρησε τότε ότι, κάποτε ό άνδρας της είχε πεί: «Σε περίπτωση που έχω καρκίνο, θά τινάξω τὰ μυαλά μου στον άέρα». Είχε δέ περιστροφο. Και για τόν λόγο αυτόν, ή οικογένειά του απέφασε να μη του άποκαλίψει την ασθένειά του. Μου ζήτησε δέ, να κάνω και έγώ τó ίδιο. Έφαρμόσθηκε, πάντως, στον άρρωστο αυτόν ή ύποδειχθείσα από τους «ειδικούς» θεραπευτική άγωγή, για την (δήθεν) «παγκρεατίτιδα». Όταν δέ, από την μετάσταση στο ήπαρ έμφανίσθηκε και ίκτερος, χωρίς και πάλι να ένημερωθεί ό άρρωστος περί του καρκίνου του, υποβλήθηκε σε έγχειρηση παράκαμψης της έκροής της χολής, μετά την όποία ό άρρωστος ξεκιτρίνισε. Ένω για τους συνεχείς πόνους του στην κοιλιά από τον καρκίνο, ύπηρεξελίαν έπιτυχής ή όσφυονωτιαία παρακέντηση, δια της όποίας ένίετο μέσω ένός σωληνίσκου ή συστηματική χορήγηση των καταλλήλων φαρμάκων, ώστε ό άρρωστος να διατηρείται άπαλλαγμένος από πόνους. Και έτσι, έσθησε ήρεμα ή ζωή του, με τις φροντίδες και την συμπαραστάση των οικείων και των συγγενών του, χωρίς να μάθει την πραγματική του ασθένεια και «να τινάξει τὰ μυαλά του στον άέρα». Ή ένδεικνομένη θεραπευτική άγωγή, πάντως, για την περίπτωσή του και σε όλες τις φάσεις

τῆς ἀσθενείας του, ἐφαρμόσθηκε εἰς τὸ σὺ-
νολό τῆς, χωρὶς «ἐκπτώσεις».

4. Ἔνας ἄρρωστος μου, τὴν ὥρα πού
ἄρχισα νὰ τὸν ἐξετάζω, μοῦ δήλωσε:

«Γιατρέ, ἂν ἔχω καρκίνο θέλω νὰ τὸ
ξέρω». Τὸν ἐρώτησα λοιπὸν «γιατί θέλει νὰ
τὸ ξέρει». Αὐτὸ δὲ περισσότερο γιὰ νὰ κερ-
δίσω χρόνο -ἀπορία γὰρ ψάλτου θῆξ- και
τοῦ ἀφηγήθηκα τὴν ἐξῆς περίπτωσι:

Σὲ κάποιο ἐκδρομικὸ ταξίδι μας στὶς
Σκανδιναβικὲς χώρες, ὑπῆρχε στὴν ομάδα
μας καὶ ἕνας εὐχαρὶς κύριος μᾶς κάποιας
ὠριμῆς ἡλικίας. Εἶχε καὶ τὸ μαντολίνο του
μαζί του. Μὲ τὴν ὥρα, τὴν ἡρεμὴ καὶ γλυ-
κειὰ του φωνή, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς
φιλόμους τῆς συντροφιάς μας, μὲ ἀνοι-
χτὰ καὶ τὰ παράθυρα τῶν βαγονίων τῆς
παρέας μας, δημιουργήθηκε μιὰ ἀξέχαστη
διασκεδαστικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ ἐπὶ ἀτέ-
λειωτες ὥρες... «στῆς νύχτας τῆ σιγαλιά».

Τὶς ὥρες αὐτὲς ἦταν πού περνοῦσε πρὸς
τὸν Βόρειο Πολικὸ Κύκλο, μὲ προορισμὸ
τὸ Νάρβικ, ἀπὸ τοὺς λόφους τοῦ ὁποίου
παρακολουθήσαμε ἀργότερα τὴν πορεία
τοῦ ἡλίου στὸν ὀρίζοντα, ὁ ὁποῖος... «δὲν
δύει ποτέ» καθ' ὅλο τὸ 24/ῶρο, τὴν περιο-
δο πού προγραμματίσθηκε νὰ βρισκόμαστε
ἐκεῖ, οἱ ἐκδρομεῖς.

Στὸ τραῖνο μέσα, καὶ ἐνῶ στὸ κουπέ μας
μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκδρομῆς πῖναμε τὸ οὐ-
ζάκι μας, μὲ μεξὲ τὴν ἀφθονὴ ἐκεῖ παλαμί-
δα τὴν ὁποία εἶχαμε προμηθευθεῖ σὲ ἕνα
λιμάνι πρὶν ἐπιβιβασθοῦμε στὸ τραῖνο, μοῦ
ἔκανε γνωστὴ τὴν ἱστορία τῆς ὑγείας τοῦ
συνταξιδιώτου μας μὲ τὸ μαντολίνο «διὰ
πᾶν ἐνδεχόμενον». Ὡστε, ἂν χρειασθεῖ, νὰ
τοῦ παρασχεθοῦν οἱ ἀναγκαῖες «πρῶτες
βοήθειες» ἀπὸ τὸν γιατρὸ τῆς συντροφιάς
μας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἔπασχε ἀπὸ καρ-
κίνο τῶν πνευμόνων μὲ περιθώριο ζωῆς -
κατὰ τοὺς γιατροὺς- ὄχι μεγαλύτερο τοῦ
ἐνὸς ἐξαμήνου, τὸ πολὺ. Τακτοποίησε λοι-
πὸν τίς διάφορες ὑποθέσεις του, καὶ ἀπο-
δύθηκε στὸ ταξίδι αὐτό, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ
ἰκανοποιῦσε μιὰ παληὰ του ἐπιθυμία: «νὰ

δεῖ τὸν ἥλιο τοῦ μεσονυχτίου». Ὁ ἄνθρω-
πος αὐτός, λοιπὸν, μὲ αὐτὸ τὸ ἱστορικὸ
ὑγείας, ἐπὶ 15 ἡμέρες -ὄσο κράτησε ἡ ἐκ-
δρομὴ μας- δημιουργοῦσε μιὰ εὐχάριστη
ἀτμόσφαιρα γιὰ τὸ πλῆθος τῶν συνταξιδιω-
τῶν τῆς παρέας μας. Χωρὶς οὔτε ἕνας νὰ
ἀντιληφθεῖ κάτι ἀπὸ τὰ τῆς ὑγείας του. Ἡ
ἐκδρομὴ τελείωσε χωρὶς τίποτε τὸ δυσάρε-
στο. Καὶ ὅλη ἡ ομάδα ἐκθύμως εὐχαρίστη-
σε τὸν ὑπέροχο αὐτὸν ἄνθρωπο, γιὰ τὸ
πόσο ὠραῖα περάσαμε χάρι καὶ στὴ συν-
τροφιά του.

Αὐτὰ ἀφηγήθηκα στὸν ἄρρωστό μου ὁ
ὁποῖος, πρὶν ἀρχίσω νὰ τὸν ἐξετάζω, μοῦ
εἶχε πεῖ: «γιατρέ, ἂν ἔχω καρκίνο, θέλω νὰ
τὸ ξέρω». Ὡσὸν νὰ ἤθελα νὰ τὸν προετοι-
μάσω καί... «διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον».

(... Τρεῖς μῆνες ἀργότερα, τηλεφώνησα
στὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐκδρομῆς μας, γιὰ νὰ μάθω
τὰ μετέπειτα τοῦ ἀνθρώπου αὐτοῦ. Καὶ μοῦ
εἶπε: «ἀκριβῶς χθὲς παραδρέθηκα στὴν
κηδεῖα του. Πέθανε ἤρεμα»).

5. Στὴν Πανεπιστημιακὴ Θεραπευτικὴ
Κλινικὴ, στὴν ὁποία ὑπηρετοῦσα ὡς ἐπι-
μελήτῃς μετὰ τὴν 5/ετῆ μετεκπαίδευσή μου
στὶς Η.Π.Α., εἶχα πρόβλημα μὲ ἕναν ἄρ-
ρωστο ὁ ὁποῖος παρουσίαζε ἐκτεταμένο
πνευμονικὸ καρκίνο. Καὶ τὸ πρόβλημα
ἦταν ὅτι, ὄσο κι' ἂν προσπάθησα, δὲν μπό-
ρεσα νὰ βρῶ κάποιον συγγενή του, ὥστε
νὰ πληροφορηθοῦν οἱ οἰκεῖοι του γιὰ τὴν
βαρεῖα κατάστασι στὴν ὁποία βρισκόταν
ὁ ἄρρωστος τους. Ἀπεδείχθη ὅμως ἐκ τῶν
πραγμάτων ὅτι αὐτὸ λειτούργησε, τουλά-
χιστον προσωρινῶς, ὑπὲρ τοῦ ἀρρώστου.
Καὶ νὰ ὁ λόγος. Μετὰ ἀπὸ πολλὰς ἡμέρες
ἐμφανίσθηκε στὸ γραφεῖο ἐπιμελητῶν, ὡς
ἐνδιαφερόμενος γιὰ τὸν ἄρρωστο, ἕνας κύ-
ριος ὁ ὁποῖος ἐδήλωσε ἀδελφός του. Καὶ
αἰσθάνθηκα κάπως ἀνακουφισμένος, διότι
ἐπὶ τέλους κάποιος ἀπὸ τὴν οἰκογένεια θὰ
ἐπληροφορεῖτο περὶ τοῦ ἀσθενοῦς αὐτοῦ.
Τοῦ περιέγραψα λοιπὸν τὰ δεδομένα μὲ τὴν
ἀρμόζουσα λεπτότητα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέ-

κυπτε ή διάγνωση τής άσθένειας του άδελφου του. Με εύχαρίστησε εύγενώς και βγήκε από τó γραφεϊó σκεπτικός. Λίγα λεπτά άργότερα, όμως, άκούσθηκε μεγάλη φασαρία προερχομένη από τόν θάλαμο του άσθενούς άδελφου του. Έτρεξα εκεί, και κατάπληκτος είδα τόν άδελφό αυτόν νά διαπληκτίζεται με τόν άρρωστο και μάλιστα με σκληρές εκφράσεις, όπως: Θα πεθάνεις ρέ... τó έμαθα ρέ ότι έχεις καρκίνο... λίγα τά ψωμιά σου,... και ένα σωρό βροσιές για προσωπικά τους ζητήματα. Έτρεξαν τότε κάποιοι από τούς άλλους άρρώστους και έπισκέπτες πού βρέθηκαν εκεί, προσπαθώντας νά τόν άπομακρύνουν από τόν άρρωστο. Και τήν ώρα πού τόν έφθαναν στην πόρτα του θαλάμου... ό άρρωστος έγυρε τó κεφάλι... πέθανε. Με άλλα λόγια, τόν τελείωσε ό άδελφός του, με τήν τέτοια συμπεριφορά του.

6. Τά άτυπα ένοχλήματα τής «έπάρατης» -όπως και σήμερα άκόμη ό κόσμος χαρακτηρίζει τόν καρκίνο, προκειμένου νά άποφύγει τήν λέξη αυτή- κτύπησε μιá νέα γυναίκα ήλικίας 50 έτών, πολύ στενής φιλικής μας οίκογένειας.

Γνωρίζοντας τó ύψηλό πνευματικό επίπεδο όλης αυτής τής πολυμελούς οίκογένειας τής άρρώστου, σέ πολλούς από τούς όποιους και επί έτη προσέφερα τίσ ιατρικές μου ύπηρεσίες, έθεώρησα πρέπον νά ένημερώσω τά πλέον ώριμα μέλη της περι τής σοδαρης καταστάσεως τής άσθενούς, στα πλαίσια ένός οίκογενειακού συμβουλίου. "Ωστε «άπό πρώτο χέρι» νά πληροφορηθούν τά τής άρρώστου τους.

Στήν άρρωστη αυτή -συμπληρώνω- είχε γίνει και έρευνητική διαγνωστική έγχείρηση στην κοιλία, έπειδή τήν έποχή εκείνη δέν ύπήρχαν τά σημερινά διαγνωστικά μέσα, με τά όποια μιá τέτοια έγχείρηση δέν είναι και άπαραίτητη πάντοτε. Και ή διάγνωση ήταν, «καρκίνος τής κεφαλής του παγκρέατος». Ήταν δέ γνωστό τήν έποχή εκείνη

ότι, είτε με τήν έγχείρηση είτε με τήν χημιοθεραπευτική άγωγή, δέν θα έπιμηκύνετο ή ζωή τής άρρώστης. Ούτε δέ και θα ζούσε καλύτερα.

Στό οίκογενειακό λοιπόν εκείνο συμβούλιο, έπικράτησε ή άποψη του συγγενούς της -ένός έγκρίτου δικηγόρου- ό όποιος επέμενε ότι «ή άρρωστη δέν θα έπρεπε νά μάθει τήν άσθένεια από τήν όποία έπασχε». Και ήταν άπόλυτος. Τόν χειρισμό δέ, των διαφόρων προβλημάτων άποφάσισαν νά τόν αναθέσουν στόν οίκογενειακό τους γιατρό και φίλο... δηλαδή σέ έμένα.

Θά μπορούσα, βεβαίως, νά πώ τότε και έγώ τó πολύ άπλό και δεοντολογικώς όρθό: «Υπό τούς περιορισμούς τούς όποιους μου βάζετε, δέν μπορώ πλέον νά συνεχίσω νά είμαι γιατρός της». Λόγω όμως των δεσμών μου με όλους τους, αυτό δέν θα τó επέτρεπα στόν έαυτό μου. Και ανέλαβα τόν βαρú αυτόν ρόλο... «νά τραβάω δηλαδή τó κουπί μόνος μου», ζώντας τά πολλά, δύσκολα, έπιτακτικά και βασανιστικά έρωτήματα τής άρρωστης. Η όποια, κάθε φορά προσέθετε και καινούρια, από τά πολλά και διάφορα τά όποια τής έλεγαν οι έπισκέπτες της, και καθένas τους έλεγε... «τό κοντό του και τó μακρύ του», άναστατώνοντάς τήν άκόμη περισσότερο. Ημέρα με τήν ήμέρα δέ, άντιλαμβάνομουν ότι άρχισε πλέον και νά ύποψιάζεται μιá κάποια «άπουσία ένδιαφέροντος» και «άδιαφορία» εκ μέρους των συγγενών της. Και άπορούσε, «γιατί οι δικόι της δέν τής ανέφεραν τίποτε για τó έξωτερικό, όπου πιθανόν θα μπορούσαν νά βρούν από τί πάσχει και νά κάνουν τήν θεραπεία πού πρέπει»;

Ζούσε λοιπόν ένα τρομερό «βουδó» προσωπικό της δράμα. Χωρίς όμως και νά τó έξωτερικεύει, κλεισμένη στόν έαυτό της. Ρωτούσε όμως, «και γιατί δέν μου δίνετε και έμένα τó τάδε, ή τó άλλο εκείνο φάρμακο, με τó όποιο ή «άλφα» γνωστή μου, ή όποια είχε τά ίδια με έμένα ένοχλήματα, τó πήρε και έγινε καλά»;

Οι συγγενείς της, όλο αυτό το χρονικό διάστημα, προκειμένου να αποφεύγουν τις δύσκολες ερωτήσεις της, άρραιωναν σιγά - σιγά τις επισκέψεις τους και λιγότευαν τόν χρόνο που έμεναν μαζί της. Αυτό όμως, μεγάλωνε ακόμη περισσότερο τις εις βάρος τους ύποψιες «για έγκατάλειψή της εκ μέρους των». Όποτε και τó ψυχικό της δράμα χειροτέρευε ακόμη περισσότερο. Και ή άρρωστη... «άγριευε». Ένώ ό γιατρός της, ό όποιος γνώριζε όλα όσα διεδραματιζόνταν έξω από τήν πόρτα τού θαλάμου της, έπρεπε να σοφίζεται εξηγήσεις και για τó κουβάρι τών παραπόνων της εις βάρος τους. Βρισκόμενος συνεχώς... μεταξύ «σφύρας και άκμονος», χωρίς να τού επιτρέπεται να ασκήσει τής άρμοδιότητας τού λειτουργήματός του έναντι τής προσωπικότητας τής συγκεκριμένης αυτής άρρωστης, για τήν ικανότητα τής όποιας να άντέξει τήν πληροφόρηση περι τήν ασθένειά της, δέν διατηρούσα πλέον άμφιβολίες.

Μιά Κυριακή πρωί λοιπόν, περι τó μέσον τής Θείας Λειτουργίας, παρακινούμενος από τις σκέψεις μου, φεύγω όλοταχώς για τήν Κλινική, με τήν έλπίδα να βρω τήν άρρωστη μόνη της, ύπολογίζοντας ότι τήν ώρα εκείνη οι δικόι της θα βρίσκονταν άκόμη στην Έκκλησία. Όπως και συνέβη. Και τότε έγινε μεταξύ μας μιá άκρως έμπιστευτική συζήτηση, και με πλήρη εκατέρωθεν κατανόηση. Όλα συζητήθηκαν, και για όλους, ώστε τó κάθε τι μπήκε στη θέση του. Έβλεπα λοιπόν τότε, τήν άρρωστη να έχει ήρεμήσει και αισθανόμουν να φεύγει ένα βάρος από πάνω μου. Άκουσα όμως ανάμεσα στις εύχαριστίες της, και τó εξής παράπονό της: «... Αυτά όμως, γιατρέ μου, θα έπρεπε να μου τά είχες πει κάπως ωρύτερα»!

Σε λίγο άρχισαν να έρχονται οι επισκέπτες τής άρρωστης. Έβλεπαν όμως τώρα μιá τελείως διαφορετική άρρωστη... έναν «άλλο άνθρωπο». Και άλληλοκυττάζονταν διερωτώμενοι, «τι άραγε να είχε συμβεί».

Άκόμη περισσότερο δέ, οι συγγενείς της, οι όποιοι έπιτακτικώς με κύτταζαν στα μάτια, ενώ έγώ... απλώς ύπομειδιούσα. Η άρρωστη -προφανώς «λυτρωμένη» από τó προσωπικό της δράμα, έχοντας διαγράψει μέσα της και όλα τά παράπονά της εις βάρος τών συγγενών της, και εκείνα τά περι «άπουσίας ενδιαφέροντος» εκ μέρους των για τά ιατρικά προβλήματα τής περιπτώσεώς της- είχε μιá χαρούμενη, θα τήν έλεγα, έκφραση στο πρόσωπό της, στη συζήτηση και στις απαντήσεις της. Ήταν έπομένως άπολύτως βέβαιο ότι, ή άρρωστη είχε άντέξει τήν αποκάλυψη τής αλήθειας για τήν περίπτωσή της. Είχαμε συμφωνήσει δέ, γιατρός και άρρωστη, να μην αποκαλύψουμε τίποτε από τή συζήτησή μας, έπαφιεμένου στην άρρωστη να ένημερώσει σχετικώς τούς συγγενείς της, κατά τήν κρίση της, μόλις θα έμεναν μόνοι τους... Και δύο ήμέρες μετά τά άνωτέρω, ή ζωή της έσθησε ήρεμα, εν ειρήνη, και με ένα χαμόγελο στο στόμα, άφου έπιμελώς έτοιμάσθηκε, ζήτησε τόν πνευματικό της και κοινώνησε τών Άχράντων Μυστηρίων!!!.

7. Τραγική ύπηρεξε ή περίπτωση τού εξαίρετου εκείνου καθηγητού μας τής ιατρικής. Ήταν όξυδερεκέστατος στην διαφορική διάγνωση, στο να ξεχωρίζει δηλαδή τήν όρθη και σωστή διάγνωση τής ασθένειας ενός άρρώστου, μεταξύ διαφόρων με παρόμοια συμπτώματα και σημεία. Ό όποιος όμως ύπηρεξε και θύμα τής διαγνωστικής του αυτής ικανότητας. Διότι, από λανθασμένη εκτίμηση τών δεδομένων, διέγινωσε στόν έαυτό του «καρκίνο τού ήπατος», από τόν όποιο -κατά τις εκτιμήσεις του- θα υπέφερε στο μέλλον. Και προτίμησε να θέσει τέρμα στη ζωή του... με μιá σφαίρα στο κεφάλι. Η έπακολούθησασα όμως νεκροτομική εξέταση, απέδειξε άπολύτως λανθασμένη τήν διάγνωση του.

Άπό τις περιπτώσεις αυτές, ό άναγνώ-

στης έχει την δυνατότητα να σκεφθεί πολλά σχετικώς με τὸ ὑπὸ συζήτηση θέμα, ὥστε με ἄνεση καὶ ψυχραιμία νὰ βγάλει τὰ δικά του συμπεράσματα.

Συζήτηση

Ἡ ἐνημέρωση τοῦ ἄρρώστου γιὰ τὴν ἄρρώστια του πρέπει νὰ γίνεται. Ἄλλωστε, μεταξύ τῶν δικαιωμάτων του, συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ νὰ πληροφορεῖται πλήρως γιὰ τὴν ἀσθένειά του.

Σὲ διάφορες χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ στὶς Η.Π.Α., ἐπικρατεῖ -ὅπως παρουσιάζεται ἀπὸ διαφόρους «εἰδήμονες» περὶ τὰ τοιαῦτα - ἡ ἀποψη τῆς ἀνακοινώσεως στὸν ἄρρωστο «ὅλης τῆς ἀλήθειας», σχετικὰ με τὴν ἄρρώστια καὶ τὴν πρόγνωση τῆς. Θεωρῶ δέ, καὶ «μετὰ λόγου γνώσεως», ὅτι πρόκειται γιὰ ὑπερβολές.

Εἰδικότερα καὶ συγκεκριμένως γιὰ τὶς Η.Π.Α., κατὰ τὰ πέντε συναπτά ἔτη τῆς μετεκπαιδευσῆς μου σὲ Πανεπιστημιακὰ Νοσοκομεῖα τῆς Οὐάσινγκτον, πρωτεύουσας τῶν Η.Π.Α., καὶ τῆς Νέας Ὑόρκης, οὐδέποτε μᾶς μίλησαν ἢ μᾶς ἔδωσαν ὁδηγίες γιὰ ὁ,τιδήποτε τὸ ὅποιο θὰ ἔπρεπε «νὰ λέμε ἢ νὰ μὴ λέμε» γιὰ τὰ τόσο σοβαρὰ αὐτὰ θέματα, θεωρώντάς τα ὡς προσωπικά μας ζητήματα εὐθύνης ἐναντι τῶν ἄρρώστων μας. Καὶ οἱ πληροφορίες μου εἶναι ὅτι δὲν ἔχει ἀλλάξει κάτι ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Εἶναι πρόβλημα γιὰ τὸν κάθε γιατρό.

«Πόση» ὅμως «ἀλήθεια» καὶ «πῶς», ἀλλὰ καὶ σὲ «ποιὸν» μπορεῖ νὰ λέγεται, χωρὶς νὰ δημιουργοῦνται ποικίλα παράπλευρα προβλήματα; Καί, εἶναι ὅλοι οἱ ἄρρωστοὶ ἔτοιμοι, καὶ ἀντέχουν ἐξ ἴσου ὅλοι τους νὰ πληροφορηθοῦν τὴν ἀλήθεια; Ἡ μήπως κάποιοι, οὔτε κἂν τὴν θέλουν. Ἐνῶ ἄλλοι τρέμουν νὰ τὴν ἀκούσουν, ἐπειδὴ καὶ τὴν φοβοῦνται. Σὲ τέτοιες μάλιστα περιπτώσεις μπορεῖ νὰ δημιουργηθοῦν ἀκόμη καὶ σοβαρὰ ρήγματα στὴν ψυχοσωματικὴ

ἰσορροπία κάποιων ἀρρώστων. Ὅλα δὲ αὐτὰ ἀναδεικνύονται καὶ ἀπὸ τὰ συγκεκριμένα παραδείγματα, τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθειῶν περιπτώσεων.

Ὑπάρχει μιὰ διερεύνηση τῶν ἀπόψεων ἐλλήνων γιατρῶν «περὶ τοῦ ἐὰν θὰ πρέπει νὰ ἐνημερώνεται ἓνας καρκινοπαθὴς γιὰ τὴν ἄρρώστια του», ἡ ὁποία κατέληξε στὰ ἐξῆς δύο βασικὰ συμπεράσματα: α) οἱ πλεῖστοι τῶν ἐλλήνων γιατρῶν δὲν ἀποκαλύπτουν στὸν καρκινοπαθὴ ἄρρωστό τους τὴν πραγματικὴ διάγνωση τῆς ἄρρώστιάς του καί, β) τὴν τακτικὴ τους αὐτῆ, δὲν τὴν διδάχθηκαν στὴν Ἱατρικὴ Σχολή, ἀλλὰ τὴν διαμόρφωσαν ἀπὸ τὴν κλινικὴ καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴ τους πείρα (βλ. Ν. Κορδιολῆς - Γερ. Ρηγάτος: Ἡ ἀλήθεια καὶ ὁ ἀσθενὴς με νεόπλασμα, 1990, στὴ σελ. 56).

Δὲν φαίνεται ἔκτοτε νὰ ἔχει ἀλλάξει κάτι, στὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα. Ἴσως μάλιστα νὰ εἶναι καὶ «βολικὴ» αὐτὴ ἡ τακτικὴ, ἐπειδὴ ἀπαλλάσει ἀπὸ πολλά, ὅπως μπορεῖ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς καὶ ἀπὸ τὴν περιπτώση Νο 6 τοῦ παρόντος. Οἱ ὑπεραπλουστεύσεις πάντως με «ἀθωοποιήσεις» τῶν δεδομένων, ὅπως καὶ οἱ υπεραισιόδοξες προγνώσεις, καλύτερα εἶναι νὰ χρησιμοποιοῦνται με σύνεση καὶ φειδῶ.

Ἀνεξάρτητα πάντως ἀπὸ τὴν ὅποιαδήποτε ἀπόκρυψη τῆς ἀλήθειας, εἴτε ἀπὸ τὸν γιατρό εἴτε ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἄρρώστου, ὁ ἄρρωστος κάποτε, ἀργὰ ἢ γρήγορα, «μυρίζεται» ὅτι κάτι τοῦ κρύβουν, υποψιάζεται καὶ τελικῶς ἀνακαλύπτει ὅτι τοῦ ἔλεγον ψέμματα. Καὶ πληγώνεται, καὶ χάνει τὴν ἐμπιστοσύνη του πρὸς γιατροὺς καὶ συγγενεῖς, με πολὺ δυσάρεστες πλέον τὶς συνέπειες τῆς ἀνείλικρινείας τους. Ἐνδέχεται δέ, καὶ νὰ μὴν φανερόνεται ὅτι γνωρίζει τὴν πραγματικότητά, καὶ νὰ «παιζει ἓνα δραματικὸ δικό του παιχνίδι», αὐτοβασανιζόμενος.

Ἡ ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας -ἀκόμη καὶ ὅταν ὁ ἴδιος ὁ ἄρρωστος ζητᾶ νὰ τὴν μά-

θει- ουδόλως είναι βέβαιο στο πού μπορεί να οδηγήσει. Διότι, ένας άρρωστος μπορεί να απογοητευθεί από τις μαυρές σκέψεις του, για την περαιτέρω πορεία της ζωής του, με πολλές και δυσάρεστες τις συνέπειες, ακόμη και να βλέπει ότι... «όλα τελείωσαν πλέον γι' αυτόν». Ή και να σοκαρισθεί και να πεθάνει αιφνιδίως (περίπτωση Νο 2 του παρόντος). Ή ακόμη και να αποφασίσει. Ή και να θέσει τέρμα στη ζωή του (περίπτ. Νο 3 και Νο 7). Ένώ ένας άλλος, μπορεί να είναι συνεργάσιμος με τους γιατρούς του, να δέχεται και να εφαρμόζει τις ιατρικές υποδείξεις για την αντιμετώπιση των προβλημάτων του (περίπτ. Νο 4). Να υπομένει δε με στωικότητα ακόμη και τις ταλαιπωρίες των ποικίλων εξετάσεων, και αγόγγιστα τις παρενέργειες των φαρμάκων της θεραπευτικής αγωγής, όντας πεπεισμένος ότι όλα γίνονται για το καλό της υγείας του.

Ο χειρισμός, βεβαίως, των τέτοιων άρρωστων εκ μέρους του γιατρού και του προσωπικού των διαφόρων εργαστηρίων, πρέπει να γίνεται με την δέουσα λεπτότητα, αλλά και τον σεβασμό της προσωπικότητάς τους. Ένώ είναι πολύ βαρύ για τον άρρωστο, όταν αυτά δεν υπάρχουν.

Επίλογος

Η ενημέρωση του άρρωστου για την ασθένεια από την οποία πάσχει, εντάσσεται στα δικαιώματά του, τα όποια κανένας δεν επιτρέπεται πλέον να αγνοεί. Η αποκάλυψη της αλήθειας στον άρρωστο, όπως προκύπτει από την προηγηθείσα συζήτηση, είναι ένα πολύ σοβαρό θέμα. Για το οποίο χρειάζεται σύνεση εκ μέρους του γιατρού και η αρετή της «διάκρισης», της ικανότητάς του να διακρίνει την κατάλληλη στιγμή, αφού πολύ θα έχει σκεφθεί το τί θα πει, αλλά και πώς θα το πει. Απαιτεί δε και περίσκεψη εκ μέρους του γιατρού για την τέτοια ενημέρωση, αφού σταθμίσει, βεβαίως, και τις πιθανές συνέπειες. Συνεκτι-

μώντας και τις άντοχες του κάθε άρρωστου, όπως αυτά αναδεικνύονται από την παράθεση ένδεικτικῶν περιπτώσεων στο κείμενο αυτό.

Επιβάλλεται να υπάρχει σεβασμός στην προσωπικότητα του κάθε ενός άρρωστου με τις ιδιαιτερότητές της, ευαισθησία στους ψυχικούς του κραδασμούς, «άνθρωπιά» και συμπάρασταση, ώστε να μπορέσει να σταθεί και «όρθιος».

Όλα τὰ περί την ενημέρωση του άρρωστου ζητήματα, όπως και τὰ περί την αποκάλυψη της αλήθειας στον άρρωστο στο μεγάλο και πολύπλευρο αυτό θέμα, πρέπει να προσωποποιούνται και να εξατομικεύονται.

Το θέμα της αποδοχής της αλήθειας από τον άρρωστο είναι προσωπικό, και εξαρτάται από την προσωπικότητά του, τον χαρακτήρα του, από το πνευματικό του επίπεδο, την παιδεία του, από επηρεασμούς εκ του οικογενειακού περιβάλλοντος και διάφορα άλλα. Έπομένως, ή τέτοια ενημέρωση πρέπει να εξατομικεύεται και να γίνεται με την δέουσα περίσκεψη, προκειμένου να αποφεύγονται οι δυσάρεστες επιπτώσεις, όπως αυτές επισημάνθηκαν κατά την ανωτέρω «συζήτηση». Ποικίλουν δε οι παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τις αντιδράσεις του κάθε ανθρώπου. Και το θέμα, εκτός από ιατρικό, είναι και ήθικης φύσεως και κοινωνικό, με την ευρεία σημασία τους, και πολλά άλλα.

Έδω και πολλά χρόνια τὰ δεδομένα και ή πείρα της ζωής, μάς έχουν διδάξει πολλά. Οί αντιλήψεις και ή στάση των ανθρώπων έναντι των πασχόντων από καρκίνο, με την ενημέρωση και την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου του κοινού έχουν φθάσει σε μιὰ ωριμότητα τέτοια, ώστε να μπορεί να λέγεται ή αλήθεια.

Χρειάζεται όμως και ή σχετική περίσκε-

ψη, ή οποία είναι και δικαιολογημένη, και μάλιστα για πολλούς λόγους. Οί γενικεύσεις όμως, όπως «νά λέγεται ὅλη ή ἀλήθεια και σέ ὅλους», ή «νά ἀποκρύπτεται ή ἀλήθεια», δέν ἔχουν πλέον σήμερα θέση. Ἐνέχουν μάλιστα και κινδύνους για δυσάρεστα ἀποτελέσματα.

Ἡ ζωή καθημερινῶς μᾶς διδάσκει πολλά, ἐπὶ τῶν διαφόρων πτυχῶν τοῦ θέματος τοῦ παρόντος ἄρθρου. Ἀρρώστιες μέ τὸ κοινωνικό «στίγμα» και τήν καταδίκη στὸν «ἀναπότρεπτο θάνατο», ὅπως «χιτικὸ» (φυματίωση), λέπρα, σύφιλη, σήμερα θεραπεύονται. Πιθανὸν αὖριο, νά ἀντιμετωπίζεται ἀποτελεσματικότερα και τὸ *A.I.D.S.*

Σέ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν καρκίνο, τὰ ἐφαρμοζόμενα θεραπευτικά σχήματα ἤδη σώζουν ζωές, φθάνοντας μέχρι και στήν πλήρη ἀποκατάσταση τῆς υγείας τοῦ ἀρρώστου. Καί τόσο περισσότερο, ὅσο ἡ διάγνωση γίνεται νωρίτερα και ἡ θεραπευτική ἀγωγή ἐφαρμόζεται κατά τὰ πρωϊμότερα στάδια τῆς νόσου. Δέν εἶναι ἐπομένως λογικό νά ταυτίζεται ἕνας καρκίνος μέ τήν ἀναπόδραστη ἐπέλευση τοῦ θανάτου. Γι'

αὐτὸν τὸν λόγο και ὁ χαρακτηρισμός του ὡς «ἐπάραιτης» ἢ «καταραμένης» ἀσθένειας, δέν πρέπει πλέον νά χρησιμοποιεῖται. Καί για τὸν ἐπὶ πλέον λόγο ὅτι, «στιγματίζει» ἀδίκως ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι συμβαίνει νά πάσχουν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἀσθένεια.

Τὰ ἐπιστημονικά δεδομένα ἐπιτρέπουν και προβλέψεις για τὸ ἐνδεχόμενο νά μὴν ἀπέχουμε πολὺ ἀπὸ τήν ὑπερνίκηση πολλῶν και ἀπὸ τίς πλέον δυσκολοθεράπευτες ἀρρώστιες, και αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ καρκίνου. Ὑπὸ τὸ πρίσμα δέ και αὐτῶν, οἱ ἐκτεθέντες εἰς τὸ παρὸν ἄρθρο προβληματισμοί, θὰ τυγχάνουν περισσότερον αἰσιοδόξου ἀντιμετωπίσεως. Ὅπως ὅποτε ὅμως και πάντοτε, ὅσο ὅποτε κι' ἂν προαχθεῖ ἀκόμη ἡ ἐπιστημονική γνώση περὶ τὰ τοιαῦτα, ἡ ἐνημέρωση τοῦ κάθε ἀρρώστου ὀφείλει νά ἐξατομικεῖται και νά γίνεται πάντοτε μέ περισσὴ σύνεση.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ
Καθηγητὴς Παθολογίας
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΝΟΣΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 20^Ο ΑΙΩΝΑ *

Α'

Ο όρος 'Ανοσολογία -*Immunology*- παρουσιάσθηκε για πρώτη φορά το 1910 και το μέχρι σήμερα κυρίαρχο επιστημονικό περιοδικό του κλάδου *Journal of Immunology* άρχισε να εκδίδεται το 1916.

Η λέξη *immunity* -το αντίστοιχο του ελληνικού άνοσία- προέρχεται από τη λατινική λέξη *immunis* που σημαίνει το προϊόν το οποίο απαλλάσσεται από φόρους και τους ανθρώπους εκείνους οι οποίοι δεν υποχρεούνται σε στρατιωτική θητεία.

Από τη γέννησή του ο άνθρωπος άποικίζεται σε διάφορες περιοχές του σώματος του από διάφορα είδη μικροβίων - βακτηρίων. Σε κάθε περιοχή υπάρχουν συγκεκριμένα είδη μικροβίων - βακτηρίων τα οποία άποτελούν την καλουμένη χλωρίδα π.χ. του δέρματος, του στόματος, του έντέρου κ.λ.π., ενώ σε άλλες περιοχές δεν υπάρχουν μικρόβια - βακτήρια και ή άνίχνευση της παρουσίας τους υποδηλώνει νόσο.

Με τον όρο μικρόβια άναφερόμαστε σε 4 κατηγορίες μικροοργανισμών που άποτελούν το άντικείμενο της Μικροβιολογίας και είναι τα βακτήρια, οι μύκητες, τα πρω-

τόζωα και οι ιοί.

Τα βακτήρια σήμερα άποτελούν το βασίλειο των προκαρυωτικών κυττάρων, δηλαδή κύτταρα που στερούνται πυρηνικής μεμβράνης και μιτωτικού σχηματισμού, οι μύκητες και τα πρωτόζωα είναι ευκαρυωτικά κύτταρα, δηλαδή κύτταρα των όποιων το γενετικό ύλικό περιβάλλεται από πυρηνική μεμβράνη. Άνάλογα είναι και τα κύτταρα του ανθρώπου, ενώ οι ιοί δεν άνήκουν σε καμιά από τις δύο αυτές κατηγορίες.

Άναφερόμαστε στη μικροβιακή χλωρίδα του σώματος επειδή άρχικά τα βακτήρια έθεωρήθησαν ότι άνήκουν στο φυτικό βασίλειο, ενώ όπως ήδη άναφέρθηκε, σήμερα συνιστούν το βασίλειο των προκαρυωτικών κυττάρων.

Τα βακτήρια άποικίζουν τον άνθρωπο και ή συμβίωσή τους είναι άμοιβαία έπωφελής για τον άνθρωπο -μεγαλοοργανισμό- ξενιστή αλλά και για τα βακτήρια -τους μικροοργανισμούς.

Όμως πολλά είδη βακτηρίων, όταν εισέλθουν στον ανθρώπινο οργανισμό, προκαλούν νόσο που εκδηλώνεται με συμπτώματα και άντικειμενικά εύρηματα. Σε όρισμένες περιπτώσεις είδη βακτηρίων που συνιστούν τη φυσιολογική χλωρίδα του σώματος, μπορούν να προκαλέσουν νόσο υπό όρισμένες προϋποθέσεις.

Τα νοσήματα που προκαλούνται από τους μικροοργανισμούς καλούνται λοιμώ-

* Διάλεξη ή οποία πραγματοποιήθηκε, στην αίθουσα του Συλλόγου «ΑΠ. ΠΑΥΛΟΣ», (Καρύτση 14 - Άθήνα) στις 5 Νοεμβρίου 2006, για τα Μέλη και τους Φίλους της «Χριστιανικής Ένώσεως Έπιστημόνων» και της «Χριστιανικής Ένώσεως Εκπαιδευτικών Λειτουργών».

δη νοσήματα, λοιμώξεις.

Οί λοιμώξεις είναι πολύ συχνές σε όλα τα στάδια της ζωής του ανθρώπου και πολλές φορές οδηγούν στο θάνατο του ασθενούς. Σήμερα π.χ. οί λοιμώξεις που αναπτύσσονται σε ασθενείς νοσηλευόμενους σε νοσοκομεία είναι της τάξεως του ποσοστού 10%. Ανεξάρτητα από τη νόσο για την οποία νοσηλεύεται ο ασθενής, ποσοστό 10% των νοσηλευόμενων αναπτύσσει κάποια λοίμωξη ή όποια μπορεί να οδηγήσει στο θάνατο. Οί λοιμώξεις αυτές καλούνται ενδοноσοκομειακές και αποτελούν τεράστιο πρόβλημα νοσηρότητας και θνησιμότητας, αλλά και οικονομικού κόστους.

Από την άρχή της εμφάνισέως του στη γή ο άνθρωπος δρέθηκε αντιμέτωπος με τα λοιμώδη νοσήματα, τα όποια αποτελούσαν τη μεγαλύτερη μάστιγα της ανθρωπότητας. Σε όλους είναι γνωστός ο λοιμός των Αθηνών κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο ο όποιος απέδεκάτισε το στρατόπεδο των Αθηναίων χωρίς να επηρεάσει το στρατόπεδο των Σπαρτιατών. Συγκεκριμένα, περισσότεροι από 30.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους σε σύνολο πληθυσμού 172.000 ατόμων. Ο λοιμός περιγράφεται αναλυτικά από τον Θουκυδίδη και με βάση τα στοιχεία που δίνει έχουν κατά καιρούς διατυπωθεί διάφορες απόψεις για το είδος της νόσου χωρίς μέχρι σήμερα να έχει δοθεί πειστική και αδιαφιλονίκητη επιστημονική εξήγηση για την ακριβή φύση της συγκεκριμένης νοσολογικής οντότητας.

Άλλη καταστροφική λοιμώδης νόσος που ταλάνισε την ανθρωπότητα και για την οποία υπάρχουν ιστορικά στοιχεία είναι ή Μεγάλη Πανώλης του Ίουστινιανού, ή όποια εμφανίστηκε τον 6ο αιώνα υπό μορφή πανδημίας, διήρκεσε 50 - 60 έτη, άρχισε από την Αίγυπτο, προχώρησε στη

Συρία, την Β. Αφρική και έφθασε στην Ευρώπη. Από τον ιστορικό Προκόπιο αναφέρεται ότι στη διάρκεια της πανδημίας κατέληξαν άνω των 100 εκ. ανθρώπων σε διάστημα 50 ετών, δηλαδή το ήμισυ του πληθυσμού της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.

Η δεύτερη πανδημία της νόσου διήρκεσε από τον 14^ο έως τον 17^ο αιώνα και ο αριθμός των θυμάτων έφθασε τα εκατομμύρια στην Ευρώπη και τη Μεγάλη Βρετανία. Το 1665 ο πληθυσμός του Λονδίνου ανήρχετο στις 500.000 και ο αριθμός των θυμάτων από πανώλη έφθασε τις 7.000 την εβδομάδα σε όρισμένες περιοχές.

Η τρίτη πανδημία της νόσου άρχισε στην Κίνα το 1860 και το 1897 εμφανίστηκε στο Χόνγκ - Κόγκ.

Το πρώτο ήμισυ του 20ου αιώνα απέβίωσαν από πανώλη στις Ίνδίες άνω των 10 εκατ. ατόμων. Για να αντιληφθούμε τη σοβαρότητα και βαρύτητα της νόσου σάς αναφέρω ότι κατά τη διάρκεια του πολέμου στο Βιετνάμ (1960 - 70) περιεγράφησαν άνω των 10.000 περιπτώσεων πανώλους το χρόνο, δηλαδή για μιá εποχή που γνωρίζαμε πλέον το αίτιο της νόσου, τον τρόπο της μεταδόσεως και εν πάση περιπτώσει μπορούμε να την αντιμετωπίσουμε με τα εν τώ μεταξύ ανακαλυφθέντα αποτελεσματικά αντιβιοτικά. Τέλος σημειώνεται ότι σύμφωνα με στοιχεία του Π.Ο.Υ. από το 1980 - 86 αναφέρθηκαν 4.522 περιπτώσεις από τις όποιες οί 431, δηλαδή το 10% κατέληξαν.

Ο άνθρωπος έχει μηχανισμούς άμυνας έναντι των παθογόνων μικροοργανισμών. Οί μηχανισμοί άμυνας διακρίνονται σε δύο κατηγορίες την Φυσική Άνοσία και την Επίκτητη Άνοσία.

Στους μηχανισμούς Φυσιικής Άνοσίας περιλαμβάνονται τὸ δέρμα καὶ οἱ βλεννογόνοι οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν φραγμὸ στὴν εἴσοδο τῶν μικροοργανισμῶν. Κάθε λύση τῆς συνεχείας τοῦ δέρματος ἢ τῶν βλεννογόνων μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει πύλη εἰσόδου ἐνὸς παθογόνου μικροβίου.

Ἐπίσης, ἄλλος μηχανισμὸς φυσιικής ἀνοσίας εἶναι τὰ καλούμενα Φαγοκύτταρα, δηλαδή τὰ μακροφάγα κύτταρα καὶ τὰ πολυμορφοπύρρηνα οὐδετερόφιλα τοῦ αἵματος. Τὰ μακροφάγα κύτταρα εἶναι ἐγκατεσπασμένα σὲ ὅλους τοὺς ἰστούς τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποτελοῦν τὴν πρώτη γραμμὴ ἄμυνας. Τὰ οὐδετερόφιλα τοῦ αἵματος παράγονται σὲ πολὺ μεγάλους ἀριθμούς σὲ περίπτωση λοιμώξεως καὶ σπεύδουν ἀμέσως, ὡς δεύτερη γραμμὴ ἄμυνας, στὴν περιοχὴ τῆς λοιμώξεως.

Τέλος, στὸ αἷμα ὑπάρχει ἓνα σύστημα πρωτεϊνῶν, τὸ συμπλήρωμα, τὸ ὁποῖο ἀποτελεῖ ἀκόμη ἓνα μηχανισμὸ φυσιικής ἄμυνας ποὺ προστατεύει τὸ ἄτομο ἀπὸ ἓνα δυνητικὰ ἐχθρικό περιβάλλον.

Ὅλοι οἱ παραπάνω ἀμυντικοὶ μηχανισμοὶ προϋπάρχουν τοῦ μικροβιακοῦ παράγοντα ἢ ἄλλου ξένου πρὸς τὸν μεγαλοοργανισμὸ μακρομορίου, δὲν αὐξάνουν κατὰ τὴν ἐκθεση τοῦ μεγαλοοργανισμοῦ στοὺς ξένους παράγοντες, μικρόβια ἢ μακρομόρια, καὶ δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ διακρίνουν μεταξὺ τῶν ξένων παθογόνων παραγόντων.

Ὁ δεύτερος μηχανισμὸς ἄμυνας εἶναι ἡ ἐπίκτητη ἀνοσία, ἡ ὁποία ἐπίσης καλεῖται εἰδικὴ ἀνοσία ἢ ἐνεργητικὴ ἀνοσία. Πρόκειται γιὰ μηχανισμὸ ποὺ ἐκλύεται μετὰ τὴν ἐκθεση τοῦ ἀτόμου σὲ παθογόνους παράγοντες. Ἡ ἐπίκτητη ἀνοσία εἶναι εἰδική, γιὰ τὸν συγκεκριμένο νοσογόνο παράγοντα ποὺ προκάλεσε τὴν ἐκλυση τῆς καὶ ἡ ἀπόκριση τοῦ μεγαλοοργανισμοῦ αὐξάνει σὲ ἔνταση καὶ ἀμυντικὴ ἱκανότη-

τα σὲ κάθε νέα ἐκθεση στὸν ἴδιο παράγοντα. Ἡ ἐπίκτητη ἀνοσία ἔχει ἀκόμη δύο σημαντικὲς ιδιότητες, τὴ μνήμη, ἀνοσολογικὴ μνήμη, καὶ τὴν ἱκανότητα νὰ πολλαπλασιάζει τοὺς προστατευτικούς μηχανισμοὺς τῆς φυσιικής ἀνοσίας καὶ νὰ τοὺς ἐπικεντρώνει στὸ σημεῖο εἰσόδου τοῦ μικροβιακοῦ παράγοντα.

Ἡ ἀνοσολογικὴ μνήμη εἶναι ἐξόχως σημαντικὴ ιδιότητα τῆς ἐπίκτητης ἀνοσίας διότι ἡ εἴσοδος τοῦ παθογόνου παράγοντα γιὰ δεύτερη φορὰ στὸν ὄργανισμὸ δὲν κινητοποιεῖ μόνο ἄμεσα τὸν μηχανισμὸ ἀλλὰ καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κινητοποίησης εἶναι πολλαπλάσιο ἐκείνου τῆς πρώτης εἰσόδου, καὶ ἐπὶ πλέον ἡ ἀντίδραση αὐτὴ εἶναι εἰδικὴ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο γιὰ τὸν συγκεκριμένο παράγοντα.

Τέλος, ἡ ἐπίκτητη ἀνοσία διακρίνεται σὲ δύο εἶδη, τὴν χυμικὴ, κατὰ τὴν ὁποία εἰδικὰ κύτταρα τοῦ ὄργανισμοῦ τὰ Β - λεμφοκύτταρα διεγερόμενα, ἐξελίσσονται στὰ πλασματοκύτταρα, τὰ ὁποῖα παράγουν πρωτεϊνικὲς οὐσίες, τὶς ἀνοσοσφαιρίνες, δηλαδή τὰ γνωστὰ ἀντισώματα, τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦν στὸ αἷμα καὶ τοὺς χυμοὺς τοῦ σώματος καὶ ἐξουδετερώνουν εἰδικὰ τὶς μικροβιακὲς οὐσίες ποὺ προκάλεσαν τὴν παραγωγή τους. Τὸ ἄλλο εἶδος τῆς ἐπίκτητης ἀνοσίας εἶναι ἡ κυτταρικὴ ἀνοσία ἡ ὁποία διεκπεραιώνεται μὲ ἓνα ἄλλο εἶδος κυττάρων τὰ Τ - λεμφοκύτταρα, τὰ ὁποῖα ἐκτὸς τῆς μεγάλης σημασίας τους στὴν ἄμυνα γιὰ συγκεκριμένους μικροοργανισμοὺς ὅπως π.χ. οἱ ἰοί, οἱ μύκητες καὶ ὀρισμένα βακτήρια, συνεργάζονται ἐπίσης καὶ μὲ τὰ Β - λεμφοκύτταρα καὶ προάγουν τὴν χυμικὴ ἀνοσία.

Μία ἄλλη λιαν θανατηφορὸς λοιμώδης νόσος καταστροφικὴ γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἦταν καὶ ἡ εὐλογία, ἡ ὁποία γνωρίζουμε σήμερα ὅτι ὀφείλεται σὲ ἰό. Ἡ νόσος

αναφέρεται στην Ασία (Ινδίες, Κίνα) από αρχαιοτάτων χρόνων και από ορισμένους υποστηρίζεται ότι η εύλογια ήταν ένδημη στην Αίγυπτο από τον 12^ο π.Χ. αιώνα. Έπιδημίες της νόσου στην Ευρώπη περιγράφονται από τον τρίτο, ιδιαίτερα δὲ ἀπὸ τὸν 6^ο αἰώνα, μ.Χ. Ὁ ἐπίσκοπος Γρηγόριος τῆς Τοῦρ καὶ ὁ ἐπίσκοπος Μάριος τῆς Λωζάνης καταγράφουν ἐπιδημίες εὐλογίας στὴ Γαλλία καὶ Ἰταλία. Ἡ νόσος ἐξαπλώθηκε ταχέως κατὰ τὶς σταυροφορίες καὶ μεταφέρθηκε στὴν Ἀμερική ἀπὸ τοὺς Ἰσπανοὺς κατακτητὲς κατὰ τὸν 15^ο καὶ 16^ο αἰώνα, ἀπετέλεσε μάστιγα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὑπολογίζεται ὅτι μέχρι καὶ τὸν 18^ο αἰώνα τὸ 15 - 20% τῆς γενικῆς θνησιμότητας ὠφείλετο στὴν εὐλογία. Σημειωτέον ὅτι ἡ νόσος δὲν εἶναι μόνο λίαν θανατηφόρος, ἀλλὰ προκαλεῖ σοβαρὲς ἀναπηρίες, τύφλωση, κώφωση κ.ἄ., ἐνῶ ἀφήνει δύσμορφες οὐλὲς στὸ πρόσωπο, ἐκείνων πού ἐπιζοῦν.

Ἡ πρώτη καταγεγραμμένη προσπάθεια γιὰ τὴν προφύλαξη ἀπὸ τὰ λοιμώδη νοσήματα ἀναφέρεται τὸ 1000 π.Χ., ἀπὸ τοὺς Κινέζους. Χρησιμοποιοῦσαν ἐφελκίδες, δηλαδὴ συγκρίματα πού προέρχονταν ἀπὸ τὴν ἀποξήρανση τῆς πυλῶδους ἐκκρίσεως τῶν φλυκταινῶν τοῦ δέρματος ἀπὸ πάσχοντες ἀπὸ ἐλαφρὰ ἐκδήλωση εὐλογίας, καὶ παρεσκευάζαν σκόνη τὴν ὁποία εἰσέπνεαν τὰ παιδιὰ γιὰ νὰ προφυλαχθοῦν ἀπὸ τὴ νόσο. Ἡ τεχνικὴ αὐτὴ χρησιμοποιήθηκε ἐπειδὴ εἶχε διαπιστωθεῖ ὅτι δὲν κατέληγαν ὅλοι ὅσοι προσεβάλλοντο ἀπὸ τὴ νόσο. Σὲ ἄλλους οἱ ἐκδηλώσεις τῆς νόσου ἦταν ἐλαφρὲς καὶ σὲ δευτέρη ἐπιδημία παρέμεναν ὑγιεῖς, ἐνῶ πολλὰ ἄτομα δὲν ἐνεφάνιζαν τὴ νόσο. Ἡ ἐμπειρία αὐτὴ ἦταν κοινὴ σὲ ὅλες τὶς ἐπιδημικὲς νόσους. Θεώρησαν λοιπὸν ὅτι ὑλικὸ ἀπὸ ἐλαφρὲς μορφὲς τῆς νόσου θὰ μπορούσε νὰ προφυλάξει τὸ ἄτομο ἀπὸ νέα ἐπιδημία, παρατή-

ρηση ἢ ὁποία ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὀρθή.

Δύο μεγάλοι Ἕλληνες ἰατροί, ὁ Ἐμμανουὴλ Τιμόνης καὶ ὁ Ἰάκωβος Πυλαρινός, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς τουρκοκρατίας καὶ εἰδικότερα κατὰ τὶς ἀρχὲς τοῦ 18^ο αἰώνα πρῶτοι περιέγραψαν σὲ εἰδικὲς μονογραφίες, τὸ 1713 καὶ τὸ 1715 ἀντίστοιχα, τὴν λαϊκὴ μέθοδο τοῦ ἐμβολιασμοῦ κατὰ τῆς εὐλογίας, δηλαδὴ τοῦ εὐλογιασμοῦ ὅπως καλεῖται σήμερα.

Ἡ μέθοδος ἐφηρμόζετο ἀπὸ μακροῦ χρόνου εἰς τὴν Θεσσαλία, τὴν Θράκη καὶ τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἔθεωρεῖτο ἀπὸ πολλοὺς ὡς δεισιδαιμονικὴ καὶ μαγικὴ. Ὁ Πυλαρινός στὴ μονογραφία του προσπάθησε νὰ δώσει ἐπιστημονικὴ βάση στὴν ἐν λόγω μέθοδο, καὶ νὰ ὑποστηρίξει τὴν ἀποτελεσματικότητά της σύμφωνα μὲ τὶς δεικνύουσες ἐπιστημονικὲς πεποιθήσεις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

Ἀπὸ τοὺς πάσχοντες ἀπὸ ἐλαφρὰ μορφή τῆς νόσου ἐλαμβάνετο τὸ πύον ἀπὸ τὶς φλύκταινες (δηλαδὴ ἔπαρση τῆς ἐπιδερμίδας κάτω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑπάρχει πύον) πού δημιουργεῖ στὸ σῶμα ἡ εὐλογία καὶ μὲ βελόνη ἐγένοντο σκαριφισμοὶ στὸν βραχίονα, τὶς κνήμες καὶ τὴν κοιλιακὴ χώρα. Μὲ αὐτὴ τὴ μέθοδο οἱ ἐμβολιαζόμενοι ἐπροστατεύοντο ἀπὸ τὴν νόσο καὶ ἀνέπτυσαν ἀνοσία, πλὴν ὅμως ἀρκετοὶ νοσοῦσαν καὶ κατέληγαν. Γεγονὸς ὅμως εἶναι ὅτι στοὺς πληθυσμοὺς πού ἐφηρμόζετο ὁ εὐλογιασμὸς ἡ νοσηρότητα καὶ ἡ θνητότητα ἀπὸ τὴν εὐλογία ἦταν σαφῶς μικρότερες ἀπὸ περιοχὲς πού δὲν ἐφάρμοζαν τὸν εὐλογιασμό.

Ἡ μέθοδος διεδόθη εἰς τὴν Ἀγγλία ἀπὸ τὴ σύζυγο τοῦ Ἀγγλοῦ πρεσβευτοῦ στὴν Κωνσταντινούπολη, τὴ Λαίδη *Mary Montague*, ἡ ὁποία χρησιμοποίησε τὸν εὐλογιασμό στὰ παιδιὰ της.

Κατά τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα, τὸ 1798, ἕνας ἄγγλος ἀγροτικός ἰατρός, ὁ *Edward Jenner* παρατήρησε ὅτι γυναῖκες ἀγελαδοτρόφοι ποὺ εἶχαν νοσήσει ἀπὸ μία φλυκταινώδη ἐλαφρὰ σχετικὰ νόσο τῶν ἀγελάδων, τὴν ὀνομαζόμενη *cow pox*, στὴ συνέχεια δὲν νόσησαν ἀπὸ εὐλογία ἢ *small pox*, τὴν πολὺ σοβαρὴ καὶ μὲ μεγάλη θνητότητα, περίπου 50%, νόσο τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως προαναφέρθηκε. Παρέλαβε ὑλικὸ ἀπὸ φυσαλλίδες (δηλαδή ἐπαρση τῆς ἐπιδερμίδας ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ σχηματισμὸ ὀρώδους ὑγροῦ, προηγεῖται τῆς φλύκταινας) γυναικὸς μὲ ἐκδήλωση τῆς εὐλογίας τῶν ἀγελάδων καὶ τὸ χορήγησε μὲ βελόνα στὸν θραχίονα ἐνὸς παιδιοῦ 8 ἐτῶν, τοῦ *James Phipps*. Μετὰ ἀπὸ λίγες μέρες χορήγησε στὸ ἴδιο παιδί ὑλικὸ ἀπὸ φυσαλλίδες ἀσθενοῦς ποὺ ἔπασχε ἀπὸ εὐλογία καὶ παρατήρησε ὅτι τὸ παιδί δὲν ἀνέπτυξε τὴ νόσο εὐλογία.

Ἡ παρατήρηση τοῦ *Jenner* ἔγινε δεκτὴ ἀπὸ πολλοὺς ἰατροὺς τοῦ Λονδίνου καὶ ἀμέσως ἐξελέγη τιμητικὰ μέλος πολὺ γνωστῶν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν τῆς Εὐρώπης, ἐνῶ ἄρχισε πλέον ὁ ἐμβολιασμὸς μὲ ὑλικὸ ἀπὸ τὶς δερματικὰς βλάβες τῶν ἀγελάδων, ποὺ νοσοῦσαν ἀπὸ τὴν εὐλογία τῶν βοοειδῶν καὶ ὄχι μὲ ὑλικὸ ἀπὸ ἀνθρώπους ποὺ νοσοῦσαν ἀπὸ εὐλογία. Ἀργότερα ὁ *Pasteur* χρησιμοποίησε τὸν ὄρο *vaccination* ἀπὸ τὸ λατινικὸ *vacca* = ἀγελάδα, γιὰ τὸ ἐμβόλιο ποὺ ὁ ἴδιος ἀνέπτυξε γιὰ μία ἄλλη νόσο γιὰ νὰ τιμῆσει μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο τὴν πρωτοποριακὴ συμβολὴ τοῦ *Jenner* στὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐμβολίων. Ὁ ὄρος *vaccination* χρησιμοποιεῖται σήμερα σὲ ὅλη τὴ διβλιογραφία γιὰ ὅλους τοὺς ἐμβολιασμοὺς.

Ἐνδιαφέρον εἶναι νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἡ ἀρχικὴ παρατήρηση τοῦ *Jenner* ἦταν βάσιμη διότι ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ κατὰ τὸν 20^ο αἰώνα, ὅταν πλέον στὴ δεκαετία 30 -

40 παρατηρήθησαν οἱ ἰοὶ στὸ ἠλεκτρονικὸ μικροσκοπίο καὶ ἀνεπτύχθησαν οἱ μέθοδοι καλλιέργειας, διαπιστώθηκε ὅτι οἱ πλείστες βιολογικὲς ιδιότητες τοῦ ἰοῦ τῆς εὐλογίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς εὐλογίας τῶν βοοειδῶν εἶναι οἱ ἴδιες, διαφέρουν ὅμως στὸ γεγονός ὅτι ὁ ἴος τῆς εὐλογίας τοῦ ἀνθρώπου προκαλεῖ γενικευμένη θανατηφόρο νόσο, ἡ ὁποία προκαλεῖ ἐπιδημίες, ἐνῶ ὁ ἴος τῆς εὐλογίας τῶν βοοειδῶν δὲν προκαλεῖ ἐπιδημίες, περιορίζεται στὸ δέρμα, καὶ σπανίως προκαλεῖ γενικὴ λοίμωξη. Ἔτσι καθ' ὄλο τὸν 19^ο αἰώνα καὶ κατὰ τὸν 20^ο χρησιμοποιήθηκε ἡ δαμάλειος λύμφη μὲ διάφορες κατὰ καιροὺς παραλλαγές, δηλαδή ὑλικὸ ἀπὸ φλύκταινες ποὺ ἔχουν ἀναπτυχθεῖ εἰς τὴν κοιλία νεαρῶν δαμάλεων μετὰ ἀπὸ σακαριφισμό μὲ τὸν ἰὸ τῆς εὐλογίας τῶν βοοειδῶν, τὸν ἰὸ τῆς δαμαλίτιδος. Ὁ ἐμβολιασμὸς ἐναντίον τῆς εὐλογίας εἶχε τὴν ἐντυπωσιακὴ ἐξέλιξη τὸ 1979 ὁ Π.Ο.Υ. νὰ ἀναγγεῖλει τὴν ἐξάλειψη τῆς νόσου καὶ αὐτὴ ἡ φοβερὴ ἀπειλὴ νὰ ἀποτελεῖ πλέον θλιβερὴ ἀνάμνηση γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Στὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰώνα εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἀποδεικνύεται μὲ ἐπιστημονικὸ τρόπο ὅτι νοσήματα ποὺ προκαλοῦσαν τὸν τρόπο στοὺς ἀνθρώπους ὀφείλοντο σὲ μικροσκοπικοὺς ὀργανισμοὺς ἀόρατους, μὲ τὸ γυμνὸ ὄφθαλμό.

Εἶχε προηγηθεῖ ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἀπλοῦ φωτονικοῦ μικροσκοπίου καὶ τὸ 1850 διαπιστώθηκε ἡ παρουσία τοῦ βακτηρίου τοῦ δάκιλλου τοῦ ἀνθρακα στὸ αἷμα προβάτων ποὺ κατέληγαν ἀπὸ τὴ νόσο τοῦ ἀνθρακα. Ὁ δάκιλλος τοῦ ἀνθρακα ἦταν τὸ πρῶτο βακτήριο - μικροοργανισμὸς ποὺ ἀπεδείχθη ὅτι προκαλεῖ νόσο. Σημειώνεται ὅτι ὁ ἀνθρακας εἶναι μιὰ πολὺ σοβαρὴ νόσος ποὺ προσβάλλει τὶς ἀγελάδες, τὰ πρόβατα, τὶς αἰγες καὶ

τους χοίρους, μεταδίδεται από το ένα ζώο στο άλλο και το πάσχον ζώο καταλήγει με αιμορραγία των εσωτερικών του οργάνων. Επίσης, αυτή η ζωνόσος δεν είναι από εκείνες που προσβάλλουν αποκλειστικά τα ζώα, αλλά μεταδίδεται από τα ζώα και στον άνθρωπο.

Το 1877 ο *Robert Koch* απέμεινε το βακτήριο από τα πάσχοντα ζώα, το καλλιέργησε σε τεχνητά θρεπτικά υποστρώματα (ύπενθυμίζω ότι τα βακτήρια έθεωρούντο μέλη του φυτικού βασιλείου, έξ ου και ο όρος καλλιέργεια), το χορήγησε πειραματικά σε άλλα υγιή ζώα τα όποια στη συνέχεια ανέπτυξαν νόσο όμοια με εκείνη από την όποια έπασχαν τα ζώα από τα όποια απέμεινε αρχικά ο μικροοργανισμός και έν συνέχεια απέμεινε εκ νέου τον μικροοργανισμό από το πειραματικά πάσχον ζώο. Αυτά τα στάδια που άκολούθησε ο *Koch* για να άποδείξει ότι όντως το συγκεκριμένο βακτήριο, *βάκιλλος* του άνθρακα, είναι το αίτιο της νόσου άνθρακας, άποτελούν τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για να άποδοθεί με νόσος με μικροβιακό παράγοντα.

Οί προϋποθέσεις αυτές χαρακτηρίζονται με τον όρο τα αίτήματα του *Koch* ισχύουν μέχρι σήμερα, και άπετέλεσαν την βάση ώστε να άρχίσει η αναζήτηση μικροβιακών παραγόντων ως αίτιων γνωστών νοσολογικών όντοτήτων. "Όταν έγινε έπιστημονικά άποδεκτό ότι τα μικρόβια προκαλούν νόσους, σε όλα τα γνωστά την εποχή εκείνη Έρευνητικά Κέντρα ξεκίνησε άγώνας δρόμου για την άπομόνωση μικροβίων ως αίτιων γνωστών νόσων. Κάθε φορά που ένα μικρόβιο άπεδεικνύετο ότι σχετίζεται αιτιολογικά με συγκεκριμένη νόσο, οί έρευνήτες προσπαθούσαν άμέσως να αναπτύξουν τρόπους ώστε να προφυλάξουν το άτομο από την παθογόνο δράση του μικροβιακού παράγοντα.

Η εύπάθεια του μεγαλοοργανισμού σε ένα μικροβιακό παθογόνο παράγοντα μπορεί να μειωθεί τεχνητά με βιολογικές μεθόδους. Οί μέθοδοι αυτές είναι η ενεργητική άνοσοποίηση και η παθητική άνοσοποίηση.

Κατά την ενεργητική άνοσοποίηση χρησιμοποιούμε τα *έμβόλια*, τα όποια διεγείρουν τα κύτταρα του οργανισμού και παράγουν ειδικά αντίσώματα, έτσι ώστε όταν στην συνέχεια έλθει ο μεγαλοοργανισμός σε έπαφή με τον παθογόνο παράγοντα να μπορεί να τον άντιμετωπίσει άμεσα και άποτελεσματικά.

Κατά την παθητική άνοσοποίηση χορηγούνται στον μεγαλοοργανισμό έτοιμα αντίσώματα, δηλαδή όρος αίματος, για προφυλακτικούς σκοπούς, σε ύποψία νόσου, όροπροφύλαξη, και για θεραπευτικούς σκοπούς σε περίπτωση που έχει ήδη άρχίσει η συμπτωματολογία κάποιας λοιμώδους νόσου, όροθεραπεία.

Διάφορες μέθοδοι χρησιμοποιούνται για την κατασκευή έμβολίων, όπως π.χ. η επίδραση άντισηπτικών ουσιών, η νέκρωση των κυττάρων του μικροβίου με την επίδραση κατάλληλης θερμοκρασίας η καλλιέργειας των μικροβίων κάτω από δυσμενείς συνθήκες, η συνεχής άνακαλλιέργεια του μικροβίου σε τεχνητά υλικά που περιέχουν όρισμένες ουσίες η η διαβίβαση του παθογόνου μικροβίου από ζώα που δεν πάσχουν. Σήμερα έμβόλια παρασκευάζονται και με μεθόδους γενετικής μηχανικής.

Για την παρασκευή των όρων παλαιότερα έχρησιμοποιείτο το άλογο, ένω σήμερα οί όροι είναι ανθρώπινης προελεύσεως.

Στην περίπτωση αυτή έμβολιάζονται υγιείς άνθρωποι και παραλαμβάνεται όρος αίματος στον όποιο ύπάρχουν τα ειδικά αντίσώματα τα όποια χρησιμοποιούνται

για όροπροφύλαξη και όροθεραπεία.

Μετά την απόδειξη από τον Koch της αιτιώδους σχέσεως του βακίλλου του άνθρακα με τη συγκεκριμένη νόσο, τὸ 1881 ὁ Pasteur χρησιμοποίησε ἕνα στέλεχος τοῦ μικροβίου βάκιλλος τοῦ άνθρακα ποὺ εἶχε ἀναπτυχθεῖ *in vitro* στοὺς 42° C (διευκρινίζεται ὅτι τὰ παθογόνα βακτήρια ἔχουν ἄριστη θερμοκρασία ἀναπτύξεως τοὺς 35 - 37° C ποὺ εἶναι καὶ ἡ θερμοκρασία τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου). Μὲ την ἀνάπτυξη στοὺς 42° C ἡ ικανότητά του νὰ προκαλεῖ νόσο εἶχε ἀδρανοποιηθεῖ καὶ εἶχε χάσει τὴ λοιμογόνο του δύναμη. Χρησιμοποιώντας αὐτὸ τὸ στέλεχος τοῦ μικροβίου ἔκανε ἕνα πείραμα στοὺς ἀγροὺς τῆς Γαλλίας παρουσία πολλῶν ἀγροτῶν καὶ κτηνοτρόφων οἱ ὅποιοι ἔβλεπαν μὲ ἀπόγνωση νὰ χάνεται ἡ ζωϊκὴ τους παραγωγή ὅταν ἐνέσκηπτε ἐπιζωοτία τῆς νόσου ἀνθρακας.

Σὲ ἐκεῖνο τὸ πείραμα ὁ Pasteur ἐμβολίασε 24 πρόβατα, μία αἶγα καὶ 6 ἀγελάδες μὲ τὸν μικροοργανισμό ποὺ εἶχε ἀδρανοποιηθεῖ στοὺς 42° C. Μετὰ ἀπὸ δύο ἑβδομάδες χορήγησε στὰ ζῶα αὐτὰ ἕνα ζωντανὸ λοιμογόνο στέλεχος τοῦ μικροβίου ποὺ εἶχε ἀναπτυχθεῖ στοὺς 37° C. Ἐπίσης χορήγησε τὸ ἴδιο ζωντανὸ λοιμογόνο

στέλεχος σὲ μία ὁμάδα μαρτύρων, πρόβατα καὶ μία ἀγελάδα, ποὺ δὲν εἶχαν προηγουμένως ἐμβολιασθεῖ μὲ τὸ ἀδρανοποιημένο στέλεχος.

Μετὰ ἀπὸ δύο ἡμέρες τὰ πρόβατα καὶ ἡ ἀγελάδα ποὺ δὲν εἶχαν ἐμβολιασθεῖ κατέληξαν μὲ τὴ συμπτωματολογία τῆς νόσου, ἐνῶ ὅλα τὰ ἐμβολιασμένα ζῶα ἐπέζησαν χωρὶς νὰ ἐμφανίσουν συμπτώματα τῆς νόσου.

Τὸ πλῆθος ποὺ πῆγε νὰ κρίνει τὸν Pasteur ἐκείνη τὴν περίφημη δευτέρη ἡμέρα τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1881 περιελάμβανε ἀγρότες, κτηνοτρόφους, νομαρχιακοὺς συμβούλους, γεροσιαστές, μεγιστάνες, δημοσιογράφους καὶ πλῆθος περιέργων. Θύελλα ἀπὸ δυνατὲς ζητωκραυγὲς ἀκολούθησε τὴν ἐπιτυχηὴ παρουσίαση τοῦ πειράματος.

Ἦταν τὸ πρῶτο καὶ τελευταῖο πείραμα ποὺ ἔγινε στοὺς ἀγροὺς ἐνώπιον κοινοῦ καὶ ἀπὸ ἐκείνη τὴ στιγμή ἐτέθησαν οἱ βάσεις ἐνὸς νέου ἐπιστημονικοῦ κλάδου, τοῦ κλάδου τῆς Ἀνοσολογίας, τῆς ὁποίας δικαίως ὁ Pasteur θεωρεῖται ὁ θεμελιώτης.

(Συνεχίζεται)

ΓΕΩΡΓ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητὴς Μικροβιολογίας
Τμ. Ἰατρικῆς Πανεπιστημίου Πατρῶν

Η ΔΙΑΦΟΡΑ

Διαφέρουν οι άνθρωποι μεταξύ τους; Μά και βέβαια. Άλλοι γεννιούνται προικισμένοι με όμορφιά, με ώραϊο παράστημα, με έξυπνάδα και άλλα προσόντα, ώστε να έχουν σίγουρη την επιτυχία στη ζωή. Επιτυχία κοινωνική, επαγγελματική, οικονομική. Και άλλοι γεννιούνται άσχημοι, κοντοί, κουτοί. Τους βλέπεις και λές: τόν καιύμενο. Και τὸ μόνο πὸν ἔχουν νὰ περιμένουν ἀπὸ τοὺς γύρω τους, εἶναι μία συκρατημένη συμπάθεια.

Αὐτή, ὅμως, εἶναι ἡ πραγματικότητα; Ἐπὸ μιὰ ἄποψη, ναί. Ἐπὸ τὴν ἄποψη πὸν βλέπουν συνήθως οἱ ἄνθρωποι τὴ ζωή. Μὰ ὑπάρχει καὶ ἄλλη; Γιὰ νὰ δοῦμε. Εὐτυχῶς, ὄλα δὲν μπαίνουν στὴ ζυγαριά. Στὸ σὺν καὶ στὸ πλὴν. Ἐνα παράδειγμα: βλέπεις ἕναν ἄνθρωπο ἄσχημο, κακοφτιαγμένο. Ὅταν ὅμως ἀνοίξη τὸ στόμα του καὶ ἀρχίση νὰ μιλάει, σιγὰ - σιγὰ ἐξωραϊζεται. Ἡ γοντεία πὸν ἀπορρέει ἀπὸ τὸ λόγο του, σβήνει τὴν ἀρχικὴ εἰκόνα τῆς ἀσχήμιας καὶ τὸν κάνει γοντευτικό. Ποιὸς θὰ τὸ περίμενε!

Ἐν ὅμως καὶ ὁ λόγος του συναγωνίζεται τὴν ἀσχήμια τοῦ προσώπου του; Γιατί, μὴ μοῦ πῆτε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ συμβαίη κι' αὐτό. Τὰ πράγματα τότε εἶναι δύσκολα. Ξαφνικά, ὅμως, ἀκοῦς κάτι πὸν στὴν ἀρχὴ σὲ ἐντυπωσιάζει. Ἐπὸ τὰ λόγια του, βγαίνει μιὰ καλωσύνη πὸν σὲ ξαφνιάζει. Αὐτὸς ὁ ἄσχημος, πὸν δὲν ἐπισύρει παρὰ τὰ δυσμενῆ σχόλια τῶν ἄλλων, ἔχει νὰ πῆ μόνο καλὰ λόγια γι' αὐτοὺς. Αὐτοὺς πὸν, ἐπιπόλαια θὰ ἔλεγαι, τὸν κατηγοροῦν γιὰ τὴν ἀσχήμια του, γιὰ τὴν ὁποία ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ὑπεύθυνος. Καὶ ἀμέσως ἡ εἰκόνα ἀλλάζει. Ὁ ἄσχημος -πὸν ἡ ἀσχήμια του τὸν κάνει ἀντιπαθητικό- γίνεται συμπαθῆς. Λίγο

ἀκόμη καὶ θὰ ἔλεγαι ἀγαπητός.

Ἐλλὰ ἄς πάρουμε καὶ τὴν ἄλλη περίπτωση. Τὴν περίπτωση πὸν δὲν ἔχει οὔτε αὐτό. Πὸν δὲν ἔχει ἢ δὲν ξέρει νὰ ἀρθρώσει καλὸ λόγο γιὰ τοὺς ἄλλους. Μαθαίνεις ὅμως ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἕνα ἄλλο προσόν. Καὶ τὸ προσόν αὐτὸ μπορεῖ νὰ τὸ ἔχη ὁ καθένας, ἀκόμη καὶ ὁ πιὸ ἄσχημος καὶ ὁ πιὸ κουτός: ἔχει ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν συνάνθρωπο του. Ἐπισκέπεται ἀρρώστους, γιὰ νὰ τοὺς κρατήση συντροφιά. Ἐρημούς ἀνθρώπους -καὶ ὑπάρχουν πολλοὶ στὴν ἐποχή μας- γιὰ νὰ νοιώσουν ὅτι ἔχουν κάποιον πὸν ἐνδιαφέρεται γι' αὐτοὺς. Ἐνθρώπους πὸν πόνεσαν ἀπὸ κάποιο θάνατο ἀγαπημένου τους προσώπου. Ἐκόμη καὶ φυλακισμένους. Τὴ στιγμή πὸν ἐσὺ ὁ ἐξυπνος, ὁ ώραϊος, ὁ ταλαντοῦχος, ὁ ἐπιτυχημένος, ἀπορροφημένος ἀπὸ τὰ σπουδαῖα καὶ μεγάλα ἔργα σου, δὲν ἔχεις καιρὸ νὰ πᾶς νὰ δῆς οὔτε τὴ μάννα σου, πὸν μπορεῖ κι' αὐτὴν, μὲ πολλὰ παιδιά, νὰ τὴν τρῶν ἢ μοναξιά. Καὶ μένεις κατὰπληκτος. Ἐδίως ὅταν μαθαίνεις πόσο καλὸ κάνει αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πὸν γεννήθηκε χωρὶς κανένα «προσόν», σὲ ὄλους αὐτοὺς τοὺς πονεμένους συνανθρώπους του, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν περιμένει τίποτα. Καὶ σοῦ γίνεται συμπαθῆς καὶ ἀγαπητός. Γιατί ἄραγε; Μὰ εἶναι νὰ ρωτᾶτε; Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ἀδικημένος ἀπὸ τὴν φύσι, πὸν ἀπὸ πλευρᾶς προσόντων εἶναι σὲ ὄλα στὸ πλὴν, ἔχει κάτι πολὺ σπουδαῖο πὸν δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ τὸ στερῆση οὔτε ἡ ἀσχήμια του, οὔτε, ἀκόμη, καὶ ἡ κουταμάρα του. Ἐχει στὴν καρδιά του ΑΓΑΠΗ.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Η ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΑΥΛΟΣ

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος δὲν μετέθη μαζί με τὸν Ἰωάννη καὶ τὸν Πέτρο στο κενὸ Μνημεῖο γιὰ νὰ ἐξακριβώσει με αὐτοὺς τὴν καλὴ εἶδηση τῶν Μυροφόρων, δὲν παρέστη στο ὑπερῶν τῆς Ἱερουσαλὴμ μαζί με τοὺς ἔνδεκα γιὰ νὰ ψηλαφήσει με τὸν Θωμᾶ «τὸν τύπον τῶν ἡλων», οὔτε ἐπῆγε στὴν Γαλιλαία ὅπως συναντήσει τὸν Κύριον, οὔτε ἦταν ἀπὸ τοὺς συνοδοιπόρους τοῦ Ἰησοῦ στὴν πορεία πρὸς Ἐμμαούς. Ἡ πορεία τοῦ Παύλου ἦταν ἀντίστροφη. Ὡς ζηλωτὴς τῶν πατρικῶν παραδόσεων ἐδίωκε τὴν πρώτη Ἐκκλησία, πολλὰ μέλη τῆς ὁποίας ἦσαν ἄμεσοι μάρτυρες τοῦ γεγονότος τῆς Ἀναστάσεως.

Ὁ Παῦλος συναντᾷ τὸν Ἰησοῦ ἢ τὸ ἀντίστροφον ὁ Ἰησοῦς ἐπισκέπτεται ἐν ὁράματι τὸν Παῦλον ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Δαμασκοῦ καὶ μεταστρέφεται ἀπὸ διώκτης σὲ σκευὸς τῆς ἐκλογῆς τοῦ Κυρίου.

Στὴν συνέχεια ἀποσύρεται ἐν μονῶσει στὴν γενέτειρα τὴν Ταρσο προκειμένου νὰ ἀνασυνθέσει τὴν ζωὴ του καὶ νὰ προγραμματίσει τὴν δράση του στὰ νέα πλέον γι' αὐτὸν δεδομένα. Θὰ ἐπιστρέφει στὴν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀπὸ πρόσωπα τῆς πρώτης Ἐκκλησίας θὰ πληροφορηθεῖ λεπτομέρειες γιὰ τὶς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ μέχρι τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως Του.

Ὅλα αὐτὰ ἐδραιώνουν τὴν πίστη του στο γεγονός τῆς Ἀναστάσεως γιὰ νὰ γράψει ἀργότερα στοὺς Κορινθίους με σαφήνεια: *«εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, κενὸν ἄρα τὸ κήρυγμα ἡμῶν, κενὴ δὲ καὶ ἡ πίστις ὑμῶν»* (Α' Κορινθ. ιε', 14). Τὸ δυσκολώτερο μέρος τῆς Καινῆς Διδαχῆς γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἦταν τὸ κήρυγμα γιὰ τὴν Ἀνάσταση τῶν νεκρῶν. Αὐτὸ τὸ εἶχε ἀντιληφθεῖ ὁ Παῦλος ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἦταν στὴν Ἀθήνα, καθὼς ξέσπα-

σαν σὲ γέλια οἱ ἀκροατὲς τοῦ ἀκούγοντας τὰ λόγια αὐτά. Τὸ κατάλαβε ἀργότερα ἄλλη μιά φορὰ ἐμπρὸς στὸν ἡγεμόνα Φῆστον. Γι' αὐτὸ ὡς τελευταία ἰδέα ἀναπτύσσει τὴ μεγάλη θεολογία του γιὰ τὴν Ἀνάσταση. Γύρω ἀπὸ τρία γεγονότα περιστρέφεται τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, γύρω ἀπὸ τρία σημεῖα στρέφεται, κατὰ τὸν Παῦλο, ἡ παγκόσμια ἱστορία, γύρω ἀπὸ τὴν Σταύρωση, τὴν Ἀνάσταση καὶ τὴν δευτέρα Παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Παῦλος ἐπαναλαμβάνει ἀκόμη μιά φορὰ τὶς κύριες ἀποδείξεις ἐπ' αὐτοῦ. Καὶ οἱ ἄλλοι Ἀπόστολοι εἶχαν βάλει ὡς κέντρο τοῦ κηρύγματός τους τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν Ἀνάσταση καὶ εἶχαν τονίσει τὴν σχέση τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ με τὴν δική μας ἀνάσταση. Ὁ Παῦλος ὅμως εἶχε φιλοσοφήσει σὲ ὀλόκληρο τὸ βάθος τους ἐπάνω σὲ αὐτὰ τὰ σωτήρια γεγονότα καὶ ἔδωσε τὴν αἰτιολογία τῆς σημασίας ποὺ ἔχουν γιὰ τὴν σωτηρία μας. *«Εἰ γὰρ νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται, οὐδὲ Χριστὸς ἐγήγερται»* (Α' Κορινθ. ιε', 16). Ποιὸς εἶναι ἐδῶ ὁ λογικὸς σύνδεσμος. Ὁ Χριστὸς ὅ,τι ἔκαμε τὸ ἔκαμε πρὸς Χάριν τῆς σωτηρίας μας. Ἡ Ἀνάσταση ἐγίνε ὡς ἐπιστέγασμα τοῦ σωτηρίου γιὰ μᾶς θανάτου Του. Χωρὶς τὴν Ἀνάσταση Σταυρὸς καὶ Θυσία τοῦ Ἰησοῦ θὰ ἦταν πράγματα ἀνερέγητα καὶ ἀσυμπλήρωτα. Αὐτὴ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατρὸς νὰ προσφέρει τὸν Υἱὸν Του εἶναι γιὰ τὸν Παῦλο, ἡ ἀτράνταχτη ἀπόδειξη ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι φορεὺς καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅτι ἡ δύναμη τῆς καινούργιας ἐποχῆς ἔχει ἀρχίσει».*

Ἡ πίστη τοῦ Παύλου στὴν Ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ, ποὺ ἦταν καὶ τὸ κεντρικὸ σημεῖο τῆς διδασκαλίας του καὶ γιὰ τὴν ὁποία ἐμαρτύρησε εἶναι μία πρόσθετη ἐπιβεβαίωση τῆς

* J. Holzner: «Παῦλος» σελ. 349 ἐκδόσεις «Δαμασκός».

ιστορικότητας του Γεγονότος αυτού.

ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Οι παρατεταμένες ταραχές τὸν περασμένο χειμώνα στὸ κέντρο τῆς πόλεως, μὲ ἀφορμή καὶ πρόσχημα τὶς προθέσεις τῆς Κυβερνήσεως γιὰ νομοθετικὲς μεταρρυθμίσεις στὸν χῶρο τῆς Ἀνωτάτης Παιδείας δημιουργοῦν εὐλόγα καὶ ἀνησυχητικὰ ἐρωτήματα.

Γιὰ τὴν οὐσία τοῦ θέματος, δηλαδή γιὰ τὸν σχολιασμό τῶν συγκεκριμένων προτάσεων τοῦ κυβερνητικοῦ προγράμματος γιὰ τὴν Παιδεία ἀρμοδιὰ εἶναι ἡ στήλη τοῦ Περιοδικοῦ μας: «Ματιὲς στὴν Ἀνωτάτη Παιδεία».

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο θέλει νὰ σχολιάσει ἡ στήλη αὐτὴ εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ βίαιες ἀντιδράσεις μερίδας τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ καὶ τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου εἶναι στὴν οὐσία ἐκτροπὲς ἀπὸ τὴν ὁμαλὴ λειτουργία τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος. Τὸ πολίτευμα προβλέπει τὴν ὑπαρξὴ Κυβερνήσεως καὶ Ἀντιπολιτεύσεως, ποὺ ἐκλέγονται ἀπὸ τὸν λαὸ γιὰ νὰ κυβερνήσουν τὸν τόπο. Οἱ νόμοι ψηφίζονται ἀπὸ τὴν Βουλὴ μὲ τὴν ἀπαιτούμενη πλειοψηφία, ὕστερα ἀπὸ διαλογικὴ συζήτηση κυβερνήσεως καὶ ἀντιπολιτεύσεως. Αὐτὰ ὅλα εἶναι γνωστά, πολὺ γνωστά καὶ δὲν θὰ ἐγένετο λόγος ἐάν, ὅπως στὴν προκειμένη περίπτωση, τὸ πεζοδρόμιο δὲν ἐπιχειροῦσε νὰ τρομοκρατήσει τὴν ἐντεταλμένη ἀπὸ τὸν νόμο ἐξουσία νὰ νομοθετήσει ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ.

Ἡ τρομοκρατία δὲν ἐξαντλεῖται σὲ βομβιστικὲς ἐνέργειες ἢ καὶ δολοφονικὲς ἐπιθέσεις κατὰ διακεκριμένων πολιτῶν, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ μὲ βίαια μέσα, καταλήψεις δημοσίων κτιρίων καὶ ἐκπαιδευτικῶν χώρων, διαδηλώσεις, ἐκρήξεις αὐτοσχεδίων βομβῶν νὰ ἐπιβάλλει τὶς ἀπόψεις τῆς στηριζομένης στὴν ἀτολμία καὶ ἐάν ὄχι στὸν φόβο τῶν ἐντεταλμένων ὀργάνων γιὰ τὴν διοίκηση τῶν Ἀνωτάτων Σχολῶν. Καὶ διερωτᾶται κανεὶς, πῶς ὑπὸ αὐτὲς τὶς συνθήκες θὰ γίνῃ ἐφικτὴ ἡ

ἀποκατάσταση τῆς ὁμαλῆς λειτουργίας τοῦ πολιτεύματος.

ΤΟ ΙΣΛΑΜ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Τὸ Ἰσλάμ εἰσέβαλε δυναμικὰ διὰ τῶν ὀπλων στὴν Εὐρώπη μὲ τοὺς Ἀραβες στὴν Ἰβηρικὴ Χερσόνησο στὸν Η΄ αἰῶνα καὶ μὲ τοὺς Ὀσμανλῆδες Τούρκους στὴν χερσόνησο τοῦ Αἴμου κατὰ τὸν ΙΔ΄ αἰῶνα. Καὶ ἐχρειάσθησαν ἀγῶνες καὶ θυσιῆς αἵματος γιὰ νὰ ἐκδιωχθοῦν οἱ Ἀραβες στὴν Δύση καὶ οἱ Τούρκοι στὴν Ἀνατολή.

Σήμερα ἀνάλογη ἀπειλὴ ὑφίσταται, ὄχι μὲ ἐνοπλὴ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια ἰσλαμικῶν κρατῶν κατὰ εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ἀλλὰ μὲ μιὰ διαβρωτικὴ διείσδυση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου σὲ αὐτές. Τρομοκρατικὲς ἐνέργειες ἰσλαμιστῶν ἐξτρεμιστῶν, ὅπως ἐκεῖνες στὴν Μαδρίτη καὶ τὸ Λονδίνο εἶναι μᾶλλον μεμονωμένα μὲν ἄλλα ἐντυπωσιακὰ γεγονότα. Τὸ κρίσιμο σημεῖο σήμερα εἶναι τὸ Ἰσλάμ ἀραβικὸ ἢ τουρκικὸ εἰσέρχεται σὲ μιὰ Εὐρώπη, στὴν ὁποία ἡ χριστιανικὴ συνείδηση καὶ ζωὴ εἶναι διαβρωμένες ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία καὶ τὴν ἐκκοσμίκευση. Μὲ λαοὺς ποὺ λέγονται μὲν χριστιανικοί, ἀλλὰ δὲν ἐμπνέονται ἀπὸ τὶς χριστιανικὲς ἀξίες καὶ δὲν ζοῦν τὴν χριστιανικὴ πίστη. Αὐτὸ τὸ ἔλλειμμα πίστεως μὲ τὰ πολυποικίλα κενὰ ποὺ ἀφήνει μπορεῖ νὰ στοιχίσει πολλαπλὰ στὴν νέα συνύπαρξή ποὺ ἐπιχειρεῖται, διενκολώνοντας τὴν εὐρύτερη ἐπιρροὴ τοῦ Ἰσλάμ. Ἐνα θρησκευμα μὲ πίστη καὶ ἐνθουσιασμό διαθέτει σφρίγος ἐπιδράσεως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο στερεῖται μιὰ χαλαρὴ θρησκευτικὴ κοινωνία, ποὺ στηρίζει τὴν ἰσχύ τῆς πρωτίστως στὸν τεχνολογικὸ ἐξοπλισμό.

Αὐτὴ ἡ τεχνητὴ αὐτάρκεια, ποὺ χαρακτηρίζει τὸν σύγχρονο εὐρωπαϊὸ, χωρὶς πνευματικὸ ἀντίβαρο, ἐξυπηρετεῖ ἔμμεσα τὶς μουσουλμανικὲς φιλοδοξίες γιὰ εἰρηνικὲς κατακτήσεις στὴν ἀποχριστιανοποιημένη Εὐρώπη.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Ο Νόμος πλαίσιο για τὰ ΑΕΙ, επί τέλους, ψηφίσθηκε από τὴ Βουλὴ, παρ' ὅλες τὶς ἀντιδραστικὲς καὶ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, κακουργηματικὲς ἐνέργειες, ὀρισμένων ἀριστερῶν κινημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀναστατώσει τὴν ἑλληνικὴ κοινωνία.

Ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας ἀγανακτισμένη γιὰ τὴν ἐπικρατούσα κατάσταση, ὅπου ἔχουν καταλυθεῖ οἱ νόμοι, γραπτοὶ καὶ ἄγραφοι, παραμένει ἀμήχανη καὶ δὲν ξέρει ποῦ καὶ πῶς νὰ διαμαρτυρηθεῖ καὶ νὰ ἐκφράσει τὴν ὀργὴ καὶ ἀγανάκτησὴ τῆς, γιὰ τὰ αἴσχη καὶ τοὺς βανδαλισμοὺς ποὺ γίνονται, σχεδὸν καθημερινά, ἀπὸ μία μειοψηφία νέων ἀνθρώπων (φοιτητῶν;), οἱ ὁποῖοι ἐκφράζουν μὲ ἄγριο καὶ πρωτόγονο τρόπο, τὰ αἰσθημάτα των (ἂν ἔχουν), ἀπέναντι στὴν ἐννομὴ τάξη.

Φοιτητές, ἀντιδρώντας στὸ νέο Νόμο πλαίσιο, βγαίνουν στὰ «παράθυρα» τῶν διαφόρων τηλεοπτικῶν σταθμῶν καὶ δηλώνουν ὅτι, ὁ Νόμος αὐτὸς δὲν πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθεῖ! Τὰ ἐπιχειρήματά τους, δὲν ἔχουν καμμία βάση καὶ εἶναι ἀόριστα καὶ χωρὶς λογικὴ.

Μέλη ΔΕΠ (Διδακτικὸ Ἐρευνητικὸ Προσωπικὸ), ἀνήκοντα στὴ γνωστὴ συνδικαλιστικὴ ὀργάνωση ΠΟΣΔΕΠ, ἡ ὁποία ἐκπροσωπεῖ τὸ 25% τῶν μελῶν ΔΕΠ τῶν Πανεπιστημίων τῆς Χώρας μας, δηλώνουν ὅτι, συνεχίζουν τὸ κλείσιμο τῶν Πανεπιστημίων καὶ δὲν θὰ ἐφαρμόσουν τὸν νέο Νόμο πλαίσιο. Καὶ αὐτὸ τὸ θεωροῦν ὅτι, ἀποτελεῖ στοιχεῖο τῆς Δημοκρατίας! Δηλαδή, ἡ θέληση τῆς μειοψηφίας, θὰ ἐπιβληθεῖ στὴν πλειοψηφία μὲ τὸ «ἔτσι θέλω». Πολλοί, αὐτὸ τὸ χαρακτηρίζουν ὡς φασιστικὴ νοοτροπία.

Σημάδια τρανταχτὰ παρακμῆς καὶ παρανοίας. Φθάσαμε στὸ σημεῖο ποῦ, οἱ ἠθικὲς ἀξίες δὲν ἔχουν πιά νόημα γιὰ πολλοὺς καὶ γινόμεστε μάρτυρες καταπατήσεως ἐθνικῶν καὶ ἱερῶν συμβόλων, πρὸς μεγάλη χαρὰ καὶ ἱκανοποίηση ὄλων αὐτῶν ποὺ προσδοκοῦν νὰ δοῦν μιὰ ἑλληνικὴ κοινωνία ἀνεργιάσιτων ἀνθρώπων, χωρὶς ἠθικοὺς φραγμοὺς, χωρὶς πίστη καὶ θρησκευτικὴ συνείδηση, εὐάλωτη ἀπὸ κάθε «ἐπιβουλιὴ ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου ἐχθροῦ». Σὲ μιὰ ἐποχὴ ποῦ, τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης, συσκέπτονται σὲ τακτικὲς ἡμερίδες καὶ συνέδρια, πῶς νὰ προχωρήσουν στὴ σύγκλιση τῶν προγραμμάτων τους, ὥστε νὰ προσαρμοσθοῦν ἀφ' ἐνὸς στὰ νέα δεδομένα τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσης καὶ ἀφ' ἑτέρου, στὴν ἀπὸ κοινοῦ προσαρμογὴ ἐνοποίησης ὄλων τῶν δραστηριοτήτων τους, γιὰ τὸ καλὸ καὶ τὴν πρόοδο τῆς Παιδείας σὲ ὅλες τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης. Καὶ ἐδῶ γίνονται βανδαλισμοὶ καὶ συλλαλητήρια καὶ καταστροφικὲς ἐνέργειες, στοὺς χώρους τῶν Πανεπιστημίων μας, γιὰ νὰ μὴν ἀλλάξει τίποτε στὴν ὑπάρχουσα κατάσταση στὴν Ἀνώτατη Παιδεία!

Ἡ Ἑλλάδα, ποὺ βρίσκεται στὸ σταυροδρόμι διαφόρων πολιτισμῶν καὶ θρησκειῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸν προθάλαμο τῆς Εὐρώπης, θὰ μπορούσε, στὸν τομέα τῆς Παιδείας, νὰ παίξει σημαντικὸ ρόλο, μὲ τὴν ἴδρυση καὶ σωστὴ λειτουργία, ξενόγλωσσων (κυρίως ἀγγλόφωνων) Πανεπιστημίων, γιὰ ἄλλοδαποὺς σπουδαστές. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὠφέλεια ποὺ θὰ εἶχε ἡ Χώρα μας, ἀπὸ τὴν ἀποψη προβολῆς στὸν πνευματικὸ πολιτιστικὸ καὶ ἐπιστημονικὸ τομέα, μεγάλη ὠφέλεια θὰ εἶχε καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς πλευρᾶς. Ἡ Μ.

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΣ ΜΕ... ΜΕΤΡΟ!

«Στή 13χρονη κόρη μου δεν επιτρέπω να περνά πάνω από 45 λεπτά μπροστά στον υπολογιστή τις καθημερινές και έως μία ώρα τα Σαββατοκύριακα», δήλωσε ο βασιλιάς της πληροφορικής Μπιλ Γκέιτς, ο πλουσιότερος άνθρωπος του κόσμου και ιδιοκτήτης της IBM.

Μιλώντας σε διάσκεψη στην πρωτεύουσα του Καναδά Όττάβα, ο Γκέιτς απέκλυσε στους έμβρόντητους ακροατές του ότι η κόρη του περνούσε μέχρι και τρεις ώρες την ημέρα μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή της, παίζοντας άθωα ηλεκτρονικά παιχνίδια, που της προκάλεσαν όμως έθισμό! «Έτσι, η σύζυγός μου και εγώ αποφασίσαμε να βάλουμε περιορισμούς!», κατέληξε ο Γκέιτς.

Ο Μπιλ και η Μελίνα Γκέιτς έχουν δύο κόρες ηλικίας 13 και 5 ετών, και ένα γιό 8 ετών. Και όμως, ενώ μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά τους κυριολεκτικά τα πάντα, επέλεξαν να τους βάλουν τους απαραίτητους περιορισμούς για να τα προστατέψουν από την κατάχρηση της πιο σημα-

ντικής ίσως εφεύρεσης του ανθρώπινου τεχνολογικού πολιτισμού.

Ο Γκέιτς δεν αφήνει επιπλέον την κόρη της στο διαδίκτυο, γιατί γνωρίζει πολύ καλά ότι αυτή η επαναστατική και εξαιρετικά χρήσιμη για την ανθρωπότητα νέα τεχνολογία μπορεί να γίνει θανάσιμη παγίδα στα χέρια των πιο επικίνδυνων ανώνυμων εγκληματιών.

Αν ο Γκέιτς συνειδητοποίησε έγκαιρα τον έθισμό της εφηβής κόρης του στην οικίλη χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή και πήρε τα προληπτικά μέτρα του, δεν συνέβη το ίδιο με πολλούς συμπατριώτες του στις ΗΠΑ. Μετά τους αλκοολικούς και τους ναρκομανείς, και οι έθισμένοι στους υπολογιστές αρχίζουν να αποκοτούν τα δικά τους... κέντρα απεξάρτησης.

Η άρχη έγινε στην Πενσυλβάνια, όπου μια εταιρεία ξεκίνησε πρόγραμμα απεξάρτησης των έθισμένων στο ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Η υπεύθυνη των «ασθενών» Μάρσα Έγκαν δέχεται καθημερινά δεκάδες εξαρτημένων που ζητούν να μπουν σ' αυτό το πρωτότυπο πρόγραμμα των 12 σημείων, που δεν απαιτεί προσωπικές συνα-

Βρετανία, πρωτοπορεί στον τομέα αυτόν. Οι ξένοι σπουδαστές που φοιτούν στα Άγγλικά Πανεπιστήμια ανέρχονται στις 300.000 και συνεισφέρουν σε ετήσια βάση 4 δισεκατομμύρια στερλίνες στα εκπαιδευτικά ιδρύματα και 10 δισεκ. στερλίνες στην οικονομία της χώρας. Στόχος της Κυβερνητικής πολιτικής είναι, να προσελκύσουν επί πλέον 100.000 ξένους φοιτητές μέσα στα επόμενα 5 χρόνια. Ανάλογη είναι και

η κατάσταση, στο θέμα αυτό, στις άλλες χώρες της Ευρώπης. Έμεις εδώ έχουμε να τακτοποιήσουμε πρώτα, τα του «οίκου» μας και μετά να κοιτάξουμε τη συμβαίνει γύρω μας. Άς είναι, ελπίδες έχουμε, κάποτε και εμείς θα αναβαθμιστούμε.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

Όμοτιμος Καθηγητής Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών

ντήσεις, αλλά τηλεδιασκέψεις με τους «άνωνμους e-mailers».

Ήναμεσα στους πελάτες της Μάρσα Έγκαν συγκαταλέγεται ένας παίκτης του γκόλφ που έλεγε το *e-mail* του μετά από κάθε βολή. Ορισμένοι άλλοι άρνούσαν να μετακινηθούν σε οποιοδήποτε τόπο, ακόμη και για διακοπές, αν δεν διέθεταν σύνδεση στο διαδίκτυο. Κάποιοι άλλοι περίμεναν μπροστά στην οθόνη του υπολογιστή τους με άνυπομονησία να λάβουν κάποιο *e-mail* και, αν περνούσε πολλή ώρα χωρίς να λάβουν τίποτα, έστελναν ένα στον εαυτό τους!

Κι αν αυτά τα περιστατικά μās προκαλούν θυμηδία, τα περιστατικά υποβοηθούμενης αυτοκτονίας και κυρίως ή μόδα της ηλεκτρονικής βίας άνησχει ιδιαίτερα τους έπιστήμονες και τους άρμόδιους φορείς. Πράγματι, τους τελευταίους μήνες διαδίδονται με έκπληκτικούς ρυθμούς μέσω διαδικτύου σκηνές έφηβικής βαιοπραγίας, επιθέσεων, ξυλοδαμών και άλλων βίαιων πράξεων που κατακλύζουν συγκεκριμένους διαδικτυακούς τόπους.

Αυτές οι δυνατές εικόνες στρεβλώνουν την ούτως ή άλλως ταραγμένη περίοδο της έφηβείας, την εύάλωτη κατάσταση που οδηγεί προς την ώριμότητα, και μαθαίνουν στους εύπλαστους ακόμη νέους ότι οι άνισχυροι ποδοπατούνται και λοιδορούνται.

Η χώρα μας, όπως έχουμε έπισημάνει και άλλες φορές, διαθέτει το πολύ αξιόλογο Τμήμα Δίωξης Ηλεκτρονικού Έγκλήματος της Έλληνικής Αστυνομίας, έτοιμο να επέμβει αποτελεσματικά σε κάθε περιστατικό που άφορα ιδιαίτερα τους νέους.

Τα έξειδικευμένα στελέχη του Τμήματος έπαγρυπνούν όλο το 24ωρο και έχουν σώσει μέχρι σήμερα πολλά παιδιά από επικίνδυνους έγκληματίες, που έπιβουλεύθηκαν τη σωματική και ψυχική άκεραιότητά τους, και από ανισόρροπους που σπρώχνουν προς την αυτοκτονία άπελισμένους έφήβους. "Ας κρατήσουμε τον τηλεφωνικό

άριθμό 210 64.76.464 και το e-mail ccu@ath.forthnet.gr. Στη δύσκολη στιγμή οι «ηλεκτρονικοί άγγελιοι» της Έλληνικής Αστυνομίας θα είναι εκεί.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΑΝΑΓΝΩΣΤΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Συμφώνως προς την είδησεογραφία, μία διαδικασία «έντελως καινούργια στην Ελλάδα» «χει άφήσει τους ανθρώπους του βιβλίου σχεδόν έμβρόντητους: εν έτει 2007 ο κόσμος στήνεται στην ούρα για να γραφτεί σε λέσχη ανάγνωσης! Μόλις ένα μήνα μετά την έναρξη της διαδικασίας, σε όλη την Ελλάδα λειτουργούν περίπου 50 Λέσχες Ανάγνωσης και ο άριθμός τους διαρκώς αυξάνεται... Η πρωτοβουλία ξεκίνησε από το Έθνικό Κέντρο Βιβλίου, άνακοινώθηκε τον περασμένο Νοέμβριο και βασιζόταν στην έξις άπλη ιδέα: συγκεντρώνεται μία ομάδα άναγνωστών, επιλέγουν ένα βιβλίο, το διαβάζουν, ξανασυναντιούνται για να το συζητήσουν και ή διαδικασία έπαναλαμβάνεται με νέα βιβλία. Συχνά καλούν και συγγραφείς να μετάσχουν στις συζητήσεις τους... Όλοι περιγράφουν τη διάθεση για συζήτηση όσων μετέχουν. Η Ίωάννα Καρυστιάνη πήγε την περασμένη έβδομάδα σε τέτοια λέσχη στον Άγ. Αρτέμιο και ή συζήτηση τελείωσε στις 3.30 το πρωί!... Άξιοσημείωτη είναι ή ήλικιακή βεντάλια των άτόμων που μετέχουν στις λέσχες: από μαθητές λυκείου μέχρι 80χρονους. Τα μέλη των Λεσχών αγοράζουν τα βιβλία που διαβάζουν (άρα κινείται το βιβλίο), δημιουργούν νέες συντροφίες, ανταλλάσσουν άποψεις, συζητούν, διαφωνούν, συγκρούονται, με άφορμή το θέμα ενός βιβλίου». Κατά το δημοσίευμα οι Λέσχες Άναγνώσεως, είναι έξαιρετικώς δημοφιλείς στο έξωτερικό: υπάρχουν 50 χιλιάδες στην Βρετανία και 500 χιλιάδες στην Άμερική. (Καθημερινή 3.2.2007). Τα περισσότερα βιβλία, τα

όποια διαβάζονται και αναλύονται - συζητούνται στις Λέσχες αυτές ανήκουν στον χώρο της λογοτεχνίας (ξένης και ελληνικής), δέν λείπουν όμως και «δυσκολώτερα» έργα όπως τὰ συγγράμματα του Πλάτωνος.

Η ιδέα αυτή άγγίζει την ευαισθησία και τὰ ενδιαφέροντα πολλών συνανθρώπων μας, οί όποιοι επιθυμούν νά μοιραστούν σκέψεις, πεποιθήσεις και έμπειρίες με άλλους συμπολίτες τους με άφορμή την μελέτη κάποιου βιβλίου. Η ανάγνωση και μελέτη ενός βιβλίου από πράξεις μοναχική, έσωτερική και άτομική γίνεται έτσι κοινωνική και ώθει στην έξοδο από τον έαυτό μας και στο άνοιγμα προς τις σκέψεις και την προσωπικότητα του άλλου.

Σε πολλούς ανθρώπους ή ανάγνωση ενός βιβλίου άλλοτε λειτουργεί ως καταφύγιο και άσπίδα προστασίας για τις ώρες της μοναξιάς, άλλοτε γίνεται αξιοποίησης του «χαμένου χρόνου» κατά την καθημερινή διαδρομή με τὰ μέσα μεταφοράς, άλλοτε ως προσφυγή για άντλησι γνώσεων και πληροφοριών, άλλοτε ως μέθοδος έσωτερικού προβληματισμού και διαλόγου. Αυτό φανερώνεται και από τὸ είδος (την κατηγορία) τών αναγνωσκομένων βιβλίων. Συνηθίζουμε νά λέμε και νά άκούμε ότι οί σημερινοί άνθρωποι δέν διαβάσουν ή διαβάζουν τὰ «εύκολα», τὰ «έλαφρά» βιβλία (μυθιστορήματα, διηγήματα, άφηγήματα). Και τέτοιου είδους βιβλία προτείνονται από τις στήλες τών έφημερίδων για τις περιόδους τών διακοπών. Είναι, βεβαίως, γεγονός ότι άνθρωποι οί όποιοι δέν συνήθισαν από την παιδική - νεανική τους ήλικία νά διαβάζουν βιβλία, δυσκολεύονται νά άποκτήσουν την συνήθεια της ανάγνωσης σε μεγαλύτερη ήλικία. Έξέ άλλου ή έποχή μας, έποχή της εικόνας, τών συνεχών έναλλαγών και του

γοργού ρυθμού, άπωθει από την μελέτη του έντύπου γενικώς (και ιδίως του δυσκόλου βιβλίου) και στρέφει προς την θέασι και την δι' όράσεως πληροφορηση.

Τὰ ζητούμενα στην νέα αυτή διαδικασία ανάγνωσης είναι πρώτον τι είδους - ποιότητας βιβλία θά διαβάζονται και θά συζητούνται και δεύτερον κατά πόσο ή προσπάθεια αυτή θά μείνη άνεπιηρέαστος από τις έμπορικές δραστηριότητες τών εκδοτών του βιβλίου, ώστε νά μη καταντήση έμμεσος τρόπος διαφημίσεως τών βιβλίων τους. Εύκταία είναι ή αύξησης του άναγνωστικού κοινού, αλλά ποίων συγγραφέων; Ωρισμένοι από τους συγχρόνους συγγραφείς τών εύπωλήτων βιβλίων (*best sellers*) έπλούτησαν προβάλλοντες στα κείμενά τους παντός είδους διαστροφές, την μαγεία και την παραθρησκεία (π.χ. ό *Χάρου Πότερ*), τόν κλονισμό της χριστιανικής πίστεως (π.χ. *Κώδικας Ντά Βίντσι*).

Η ιδέα, πάντως, τών Λεσχών Άναγνώσεως, θά μπορούσε με κάποια προσαρμογή νά χρησιμοποιηθή από ένοριακές ομάδες και εκκλησιαστικούς συλλόγους για την μελέτη και συζήτηση της Βίβλου, τών πατερικών συγγραμμάτων ή άκόμη και κλασικών λογοτεχνικών έργων (όπως του Παπαδιαμάντη, του Κόντογλου, του Ντοστογιέφσκυ), έκφραζόντων την μακραίωνα Παράδοσι της Όρθοδοξίας. (Ίστορικό προηγούμενο: ή συμμελέτη του *Προορισμού του ανθρώπου*, όταν πρωτοεξεδόθη). Κατ' αυτόν τόν τρόπο θά ξεφύγωμε από την κουρασμένη μέθοδο της από καθέδρας όμιλίας και του από άμβωνος κηρύγματος, καθιστώντας μετόχους και ένεργητικούς συζητητές όλους τους άναγνώστες - μέλη τών συνάξεων αυτών.

ΙΩ. Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

«ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ! ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Θέλω νά συγχαρῶ θερμὰ τόσο τὸ Διοικ. Συμβούλιο τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων γιὰ τὸν ἐορτασμὸ τῶν 60 χρόνων τῆς «Διακήρυξης» ὅσο καὶ τοὺς δύο λαμπροὺς εισηγητὲς στὴν ἐκδήλωση, τὸν καθηγητὴ κ. Ἄθαν. Ἀβραμίδη καὶ τὴ φιλόλογο κ. Χρυσὴ Μανωλοπούλου - Τσέντου, γιὰ τὶς πολὺ ἐνδιαφέρουσες καὶ οὐσιαστικὲς εισηγήσεις τους.

Συμφωνῶ μὲ τὴν ἄποψη τῆς κας Μανωλοπούλου, ὅτι «ἡ “Διακήρυξη” μᾶς ἐφοδιάζει μὲ στέρεα ἐπιχειρήματα γιὰ νὰ ἀποκρούσουμε τὸ λόγο τῆς Ἄρνησης». Ἄλλωστε καὶ σήμερα οἱ πολέμοι τῆς Πίστεως περίπου τὰ ἴδια καὶ τετριμμένα ἀναμασοῦν.

Μήπως ὅμως θὰ ἦταν χρήσιμο νὰ ἐτοιμαστῆ καὶ σήμερα μιὰ νέα διακήρυξη-δήλωση, ὄχι βέβαια ὀλόκληρο βιβλίο, ἀλλὰ μὲ λίγες σελίδες καὶ σὲ λόγῳ ἀνανεωμένο, σύγχρονο, ποὺ θὰ παρουσιάζει συνοπτικὰ τὴν ἀλήθεια τῶν σχέσεων Ἐπιστήμης καὶ Χριστιανικῆς πίστεως; Καὶ θὰ δίνει οὐσιαστικὲς ἀπαντήσεις στὸν προβληματισμὸ καὶ τὶς ἀπορίες τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων;

Μὴν παραθεωροῦμε τὸ γεγονός ὅτι στὶς ἡμέρες μας ἡ Ἄρνηση σηκώνει καὶ πάλι κεφάλι. Μαζὶ μὲ τὸν πρακτικὸ ὕλισμὸ ποὺ ὑπάρχει πάντοτε, ἐπανέρχεται τώρα καὶ ὁ θεωρητικὸς ὕλισμὸς. Οἱ ἄθεοι ἐπιστρέφουν μέσα ἀπὸ βιβλία, περιοδικὰ καὶ ἰστοσελίδες. Ἀθηναϊκὴ ἐφημερίδα μεγάλης κυκλοφορίας ἔγραψε πρόσφατα ὅτι «ἐπιστήμονες καὶ θεωρητικοὶ σὲ Εὐρώπῃ καὶ Ἀμερικὴ δάξουν στόχο νὰ κατεβάσουν τὴ θρησκευτικὴ πίστι ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς». Ἀρθρογράφος ἄλλης ἐφημερίδας, τὴν παραμονὴ τῆς πρωτοχρονιάς, ἔγραφε: «Τὸ 2006 ἦταν ἡ χρονιά κατὰ τὴν ὁποία ἀναγεννήθηκε τὸ κίνημα τοῦ ἀθεϊσμοῦ μέσα ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ μᾶς σειρᾶς

βιβλίων, ποὺ εἶχαν μεγάλη ἀνταπόκριση στὴν κοινὴ γνώμη καὶ ἀπασχόλησαν τὰ εὐρωπαϊκὰ καὶ ἀμερικανικὰ Μ.Μ.Ε. Εἰδικότερα, οἱ διανοητὲς Ρίτσαρντ Ντόκινς, Ντάνιελ Ντένιτ, Σὰμ Χάρις καὶ Μισέλ Ὀνφρέ εἶναι οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποι τοῦ ἰδεολογικοῦ ρεύματος, ποὺ δὲν θέλει ἀπλᾶ νὰ ἀποδείξει ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεός, ἀλλὰ καὶ ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἐπιδείξουμε μηδενικὴ ἀνοχὴ ἀπέναντι στὶς μονοθεϊστικὲς θρησκείες, ποὺ εἶναι συνώνυμες τοῦ σκοταδισμοῦ, τῆς καταπίεσης καὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἀντιδραστικῆς κοσμοθεωρίας. Καταρρίπτουν τὶς πέντε ἀποδείξεις τοῦ Θωμᾶ Ἀκινάτη γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, ἀποκηρύσσουν τὴ μετὰ θάνατον ζωὴ καὶ ἀποσυνδέουν τὴν ἔννοια τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀπὸ τὴν πίστι...»!

Φαίνεται καθαρὰ ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰν ὀργανωμένη καὶ σκληρὴ ἐπίθεση τῆς Ἄρνησης κατὰ τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀνάλογη μὲ ἐκείνη τοῦ 20^{ου} αἰῶνα καὶ μάλιστα τῆς 10ετίας τοῦ 1930, ὅταν ἐκδόθηκαν οἱ «Ἀκτίνες» καὶ ἔδωσαν μάχες κατὰ τοῦ Ἀθεϊσμοῦ. Μήπως, λοιπόν, εἶναι ἡ ὥρα γιὰ μιὰ νέα «Διακήρυξη»; Ἡ Χ.Ε.Ε. ἔχει στὰ μέλη τῆς διακεκομμένους ἐπιστήμονες τῶν θετικῶν καὶ τῶν θεωρητικῶν ἐπιστημῶν.

Ἄς μᾶς ἀπασχολήσει τὸ ζήτημα, γιὰτὶ εἶναι σοβαρό. Κι ἂς μᾶς φωτίσει ὁ Θεὸς τὶ πρέπει νὰ γίνῃ.

Μετὰ τιμῆς
Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ
Καλαμάτα

Ο ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ Ο ΑΙΤΩΛΟΣ

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔχει ἐνταθεῖ ἡ κριτικὴ γιὰ τὸ βιβλίο τῆς Ἱστορίας τῆς 6^{ης} Δη-

μοτικού. Ένα από τα σημεία του βιβλίου που έτυχαν ιδιαίτερης κριτικής είναι και ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται ο Άγιος μοναχός Κοσμάς ο Αιτωλός. Αναφέρεται ότι υπήρξε απλά ένας δάσκαλος του Γένους. Βεβαίως ο τίτλος του δασκάλου του Γένους, για την περίοδο της τουρκοκρατίας, είναι ιδιαίτερα τιμητικός. Όμως ο έθναπόστολος και έθνομάρτυρας Κοσμάς ο Αιτωλός υπήρξε μια μεγάλη εκκλησιαστική μορφή, ο μεγαλύτερος αναγεννητής στα χρόνια της σκλαβιάς. Εκτός από το τεράστιο ιεραποστολικό του έργο, με το οποίο κατόρθωσε, κατά κύριο λόγο, να αναστρέψει το κῆμα τῶν ὁμαδικῶν ἐξισλαμισμῶν, ἐπίτελεσε και σπουδαίο κοινωνικό και έθνικό έργο.

Θά αναφέρω συμπληρωματικά ὠρισμένα ἀπὸ τὰ σπουδαῖα ἔργα ἀγάπης ποὺ ἔκαμε:

1. Στὰ περισσότερα χωριὰ τῆς Ἠπείρου, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἀλβανίας δὲν ὑπῆρχαν στίς ἐκκλησίες κολυμβήθρες καὶ ἡ βάπτιση τῶν παιδιῶν γινόταν ἀντικανονικά. Ὁ Ἅγιος ἔπεισε πλούσιους ὁμογενεῖς τῶν μεγάλων ἀστικῶν κέντρων νὰ προσφέρουν χρήματα μετὰ τὰ ὁποῖα κατασκευάσθηκαν 4.000 χαλκοματένιες κολυμβήθρες.

2. Στους δρόμους τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν, κυκλοφοροῦσαν πάρα πολλὰ παιδιά, πεινασμένα, γυμνά, ἀξιοθρήνητα, ποὺ τοὺς γονεῖς τοὺς εἶχαν φονεῦσει οἱ Τούρκοι. Γιὰ τὴν τύχη αὐτῶν τῶν παιδιῶν φρόντισε ὁ Ἅγιος.

Στὰ κηρύγματά του συνιστοῦσε μετὲρμη σὲ ὄλους τοὺς χριστιανούς, ἰδίως στοὺς πὺδ εὐποροῦς, ἀλλὰ καὶ στὰ ζευγάρια ποὺ

δὲν εἶχαν ἀποκτήσει παιδιά, νὰ πάρουν στὴν οἰκογένειά τους ἓνα ἢ δύο ὄρφανὰ παιδιά καὶ θὰ ἔχουν πλοῦσια τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ στὸ σπίτι τους.

3. Μετὰ ἀπὸ μεγάλο καὶ σκληρὸ ἀγῶνα, κατόρθωσε νὰ καταργήσει τὰ παζάρια ποὺ γίνονταν τὴν Κυριακὴ καὶ νὰ τὰ μεταφέρει τὸ Σάββατο, ὥστε νὰ μποροῦν οἱ Χριστιανοὶ νὰ ἐκκλησιαστοῦνται.

4. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἡ προσφορὰ τοῦ Πατροκοσμά ὑπῆρξε τεράστια καὶ ἀνεκτίμητη ἦταν ἡ συμβολὴ του στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους.

Ἀπὸ τίς ἐπισκέψεις ποὺ ἔκαμε ὁ Ἅγιος στὴν ὑπαιθρο, εἶχε διαπιστώσει ὅτι οἱ περισσότεροι χριστιανοὶ, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἦταν ἀγράμματοι. Ἔτσι πῆρε τὴν ἀπόφαση νὰ πείσει τοὺς ἀδελφούς του νὰ κάνουν σχολεῖα καὶ νὰ μορφώσουν τὰ παιδιά τους.

Σὲ κάθε χωριὸ ποὺ πῆγαινε καὶ δὲν εἶχε σχολεῖο, ἡ πρώτη του φροντίδα ἦταν νὰ πείσει τοὺς χριστιανούς νὰ κάνουν σχολεῖο.

«*Ἀμαρτάνετε πολὺ, ἔλεγε στοὺς γονεῖς, νὰ ἀφήνετε τὰ παιδιά σας ἀγράμματα καὶ τυφλά. Καλύτερα νὰ τὰ ἀφήνετε φτωχὰ καὶ γραμματισμένα, παρὰ πλοῦσια καὶ ἀγράμματα*».

Στὸν ἀδελφό του Χρῦσανθο, τὸ 1779, ἔγραψε ὡς ἀπολογισμὸ τὰ ἑξῆς:

«*Ἔως τριάκοντα ἐπαρχίας περιῆλθον, δέκα σχολεῖα ἑλληνικὰ ἐποίησα, διακόσια διὰ κοινὰ γράμματα (δημοτικά), τοῦ Κυρίου συνεργοῦντος*».

Μὲ ἔξαιρετικὴ τιμὴ
ΧΡΗΣΤΟΣ Α. ΦΙΑΜΕΓΚΟΣ
Οἰκονομολόγος

«*AKTINES*». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «*Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες*», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Γιατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήνα. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήνα. Τιμὴ τεύχους € 1,20. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, ἐσωτερικοῦ € 12, ἐξωτερικοῦ € 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν της οἰονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιεύμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελίαι ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισίαι δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήνα, Ἀπρίλιος 2007

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Χρυσάνθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος
Ὁ Κύπρου Μακάριος Β΄
Ὁ Κασσανδρείας Εἰρηναῖος
Ἰωακείμ Γ΄ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

***

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

ΤΟΜΑΣ ΣΤΕΡΝΣ ΕΛΙΟΤ

Τὸ ἀληθινὸ τοῦ πρόσωπο καὶ
ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἔργου τοῦ

***

ΔΗΜ. Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

Δρος Ποινικῶν ἐπιστημῶν

Ἐπιτίμου Δικηγόρου

ΘΕΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998